

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1169128/2

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי פתח תקווה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יגאל לרר – אב"ד, הרב אריאל ינאי, הרב בן ציון הכהן רבין

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד עמנואל שרעבי)
נגד
הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר יצחק ברקוביץ)

הנדון: עילות גירושין – מחלת נפש שהוסתרה, אלימות הבעל, ודין הכתובה.

פסק דין

הצדדים נישאו בחודש סיון תשע"ז (17/3/17). בחודש החמישי להריונה עזבה האישה את הבית (אפריל 2018) ופתחה בבית הדין תיק ליישוב סכסוך (10/4/18). שבועיים לאחר לידת הילד המשותף (נולד ביום 23/7/18) היא הגישה תביעת גירושין בבית הדין (כיום 7/8/18).

לטענת האישה (להלן: "התובעת") הבעל (להלן: "הנתבע") סובל ממחלת נפש שהוסתרה ממנה קודם הנישואין, ולכן החיים עמו היו בלתי נסבלים, וכללו מריבות והתנהגויות מוזרות של הנתבע. לראשונה נודע לה על עברו הנפשי של הנתבע ממדריך הנישואין של הנתבע, לאחר שהם פנו אליו לקבלת ייעוץ, לאחר מריבה שפרצה ביניהם בתחילת הנישואין. בפגישה זו נודע לה כי בתקופה של כחצי שנה לפני הנישואין הנתבע טופל אצל הפסיכיאטר ד"ר מרק וייזר, ובהוראתו הוא גם נטל כדורים.

יש לציין כי הנתבע סירב לחשוף את תיקו הרפואי מלפני הנישואין, אך בתסקיר לשכת הרווחה (מיום 30/5/19 בעמוד 3 - בפרק העוסק במעורבות גורמי הטיפול) נכתב שבמהלך איסוף החומר מכל אחד מההורים, הומצא להם סיכום טיפול של ד"ר וייזר בו נכתב: "סובל מסכיזופרניה ממליץ על טיפול תרופתי-רספרידל, זקוק למעקב פסיכיאטרי". הנתבע נטל כדורים כחצי שנה וסמוך לנישואין הוא הפסיק לקחתם, על דעת עצמו. במהלך הנישואין, בשל דרישתה של התובעת, טופל הנתבע אצל הפסיכיאטר ד"ר לנדאו על ידי כדורים פסיכיאטריים, והוא גם התחיל להגיע לטיפול קבוע אצל מר אלון פרידמן – עו"ס קליני מבני ברק.

התובעת טוענת על התנהגות מוזרה של הנתבע ועל מריבות שפרצו ביניהם, וציינה בדיונים מספר אירועים ודוגמאות: זמן קצר לאחר הנישואין היא נכנסה להריון והפילה, והנתבע האשים אותה בהפלה בגלל שלדבריו היא לא שמרה על עצמה, והיא מאוד נפגעה מכך. במהלך ההיריון השני החליט הנתבע לעבור דירה בתוך תקופת השכירות בניגוד לדעתה (ובניגוד לדעת רב שעמו הם התייעצו). במהלך המריבה החל הנתבע לפרק את הארונות ולהוציא מהם את התכולה. רק לאחר התערבותה של אמו שבאה וסידרה את הבית והרגיעה את הנתבע, נרגעו הרוחות.

אירוע נוסף: באישון לילה העיר אותה הנתבע והצית מציתת אש מול פניה. מרוב פחד היא עזבה את הבית, ועברה לגור בבית הוריה. לדבריה, הרב פלוני שליט"א מבני ברק; הרב אלמוני זצ"ל מראש העין, והמדריך מר אוהיון המליצו להם להתגרש וגם ניסו לדבר על לבו של הנתבע שייתן גט, אך ניסיונותיהם לא צלחו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנתבע מעוניין בשלום בית ולדבריו זה גם מה שהרב שלו מבני ברק (הרב פלוני שליט"א) ממליץ לו. לדבריו, כבר שנתיים הוא לא נוטל כדורים (פרוטוקול מיום 11/9/19) שורה 37) ובתקופה האחרונה הוא נמצא במעקב וטיפול אצל ד"ר מיכאל בונצל (מנהל מחלקת פסיכיאטריה בבית"ח מעייני הישועה) שכתב בחוות דעתו, והעיד בבית הדין כי להערכתו הנתבע אדם בריא ולא סובל מהפרעה פסיכיאטרית, ואם התובעת תיתן לו תמיכה נפשית הוא יוכל לשקם את שלום הבית שלו.

אשר לאירוע של הדלקת האש מול פניה של התובעת באישון לילה, טען הנתבע כי "הוא הדליק אז סיגריה והלך עם המצית לכיוון השני, וזה היה שני מטר רחוק ממנה" (פרו' הנ"ל שורות 145-150).

בא כוחה של התובעת דורש לחייב את הנתבע בגט ולחייבו במלוא דמי כתובתה (52 אלף דולר) בשל מספר עליות גירושין: מקח טעות בהסתרת מחלתו הנפשית של הנתבע מאחר שלפי ההלכה אין בכך דין מחילה משום שזהו צער הגוף (שו"ת אגודת אזור כ"ב, פד"ר ג' 161) ולא ניתן לחיות אתו חיים נורמאליים; פירוד ממושך היות וחיי הנישואין שלהם ארכו כעשרה חודשים והם כבר פרודים יותר משנתיים; והנתבע אינו זן ומפרנס אותה.

סקירת הדיונים בבית הדין ופרשת העדויות

בבית הדין נערכו מספר רב של דיונים. בדיונים הראשונים נעשה מאמץ לגשר בין הצדדים לשלום בית או לגירושין. כשהתברר כי אין כל סיכוי לכינון שלום בית נעשה מאמץ להגיע להסכמה להתגרש אך גם ניסיון זה לא צלח. בדיוני ההוכחות נחקרו הצדדים, ונשמעו מספר עדים.

בדיון שנערך ביום 17/3/19 העיד הפסיכיאטר ד"ר ליאוניד לנדאו, כי לראשונה הנתבע הגיע אליו עם התובעת ביום 27/3/18 והוא אבחן אותו כ"חולה כרוני שיכול להחמיר במהלך השנים ויש צורך בטיפול של הרבה שנים", והתחיל אתו טיפול תרופתי בכדורי אנטי פסיכוטי (זיפרקס) – (שורות 155 ואילך). בעדותו הוא אמר: "יש לו בעיה נפשית, חוסר ביקורת למה שהוא עושה, מדבר בצורה לא מובנת" (147). עוד נכתב בחוות הדעת שלו - "ללא אובדנות או מסוכנות".

בחוות דעת שנכתבה לאחר ביקור נוסף (ביום 18/10/18) נכתב: "רגוע מסודר וישן בלילה ללא סימנים למצוקה נפשית ניכרת, ללא תכנים פסיכוטיים". הוא נשאל על השינוי – והשיב: "כנראה שהשתפר" (שורה 197) כתוצאה מכך הוא הוריד לו את המינון התרופתי לאחר אותו ביקור.

בחקירתו, עימת בא כוחו של הנתבע עם חוות דעת המנוגדות של שני פסיכיאטרים אחרים – (ד"ר גולדשטיין, וד"ר בונצל שאבחנו את הנתבע כמי שאינו סובל ממחלת נפש). בתשובתו, ביטל ד"ר לנדאו את אבחנתם והבהיר שלדעתו הנתבע הצליח להטעות אותם ולהסתיר מהם מידע. ונצטט מהפרוטוקול -

"ב"כ הבעל: אתה מכיר את ד"ר גולדשטיין, היה אצלו ב-31.12 והוא כותב לסיכום: "התרשמתי מאדם ללא הפרעת אישיות, הפרעה פסיכיאטרית וללא סימן של מסוכנות כלפי הזולת, אין צורך בטיפול תרופתי".

תשובה: כנראה הסתיר את הרקע שלו." (שורות 304 ואילך).

אשר לחוות דעתו המנוגדת של ד"ר בונצל (תובא במלואה בהמשך הדברים) – השיב ד"ר לנדאו: "כנראה הוא (=הנתבע) היה במצב טוב באותו ביקור, וגם הוא פשוט רימה אותו. בא במצב טוב, סביר להניח, אבל אני לא רוצה לומר שד"ר בונצל לא כל כך התעמק, אצלו רואים בעיות בנאיביות, מעגל כל מיני דברים". (235-239).

עוד נשאל ד"ר לנדאו אם בעל במצב נפשי כמו הנתבע יכול לנהל חיים נורמאליים, והשיב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"יכול להיות, אבל הפרוגנוזה לא טובה, הוא לא משתף פעולה, הוא משקר לעצמו, כמו אצל ד"ר בונצל, הסתיר מידע".

בסיום עדותו הוא נשאל על דברים שהתובעת ובא כוחה ייחסו לו -

"ב"כ הבעל: האישה כתבה שאתה אמרת לה ש"הוא (=הנתבע) ייקח כדורים, ואת (=התובעת) את הרגליים" ... (=תיפרדי ממנו).

תשובה: לא אמרתי את זה, אין לי כזה ביטוי. גם בדרך כלל, אם שואלים אותי, מה הפרוגנוזה, אני לא אומר למי שאני לא מכיר, רוב הנשים של החולי נפש נשארות איתם מטפלות בבעלים, גם אם בעלים כמו אבן, רק שוכבים ואוכלים, הנשים אוהבות אותם כך". (שורות 239-241).

הפסיכיאטר ד"ר מיכאל בונצל העיד בדיון שנערך ביום שנערך ביום 14/5/19 והציג עמדה הפוכה –

"הסתכלתי במסמכים קודמים שלו, קיבלתי את הרקע שלו מהעו"ס, וכתבתי את חוות דעתי באותו יום מההתרשמות שלי, אני התרשמתי מאדם נעים הליכות ללא סימנים של מחלת נפש כלל, מדבר לעניין, לא מעלה חשד של חולי, ולא של מחשבות שווא, חיוך מלא, דיבר באופן ספונטני, השיפוט תקין, הסביר על השתלשלות הפגישות שהיו לו, הבנתי שבגלל הסטרס שהיה לו בגלל השלו"ב הביא להתרשמות אחרת, לקחתי זאת בחשבון, יכול להיות בן אדם במהלך השנים עם מצבים של לחץ.

ביה"ד: הוא בא בדצמבר כאשר התיק נפתח באוגוסט, והיא דיברה על מצבים קודמים.

העד: אם הייתי רואה סימנים של סטרס שנמשכים, בעקבות המצב הנוכחי, שלא רואה את הילד, יש לו לחץ כספי, הייתי מתרשם אחרת אבל לא ראיתי את זה. היום הוא מתמיד בעבודתו, הייתי מצפה לראות אותו במצב יותר קשה היום לאור הלחצים. " (פרוטוקול שורות 28-37).

ובהמשך הדיון השיב ד"ר בונצל לשאלת בא כוחה של התובעת בדבר מסוכנות הנתבע –

ש. בחוו"ד שלך מתאריך 30.12 אתה נותן סיכום: "התרשמתי מאדם ללא שום סימן של הפרעת אישיות, הפרעה פסיכיאטרית, וכמובן ללא רמז של מסוכנות כלפי הזולת, לא התרשמתי שיש צורך לשקול טיפול תרופתי שוב". לאור זאת, זה נכון שאי אפשר לראות אותו כאדם מסוכן?

ת. לא ראיתי מסוכנות, העו"ס אמר שהוא נעים הליכות, לא יכול להזיק לזכוב. (שם 72-74).

בדיון שנערך ביום 17/3/19 הופיע מר אלון פרידמן – עו"ס קליני שהנתבע טופל אצלו במשך תקופה ארוכה (30-40 פגישות), ואמר, בין היתר, את הדברים הבאים –

"האדון (=הנתבע) בסך הכול הוא בן אדם טוב לב, רוצה לעשות טוב, שכל הזמן בסך הכול ישר, הגון, רוצה לעשות את הדבר הנכון, בן אדם פשוט, לא מבין לעומק דברים, אלא בצורה בסיסית, לדעתי היו כל מיני אי הבנות, גם כשהוא הלך לפסיכיאטר, אני יודע שהוא קיבל תרופות, דיברתי עם ד"ר לנדאו טלפונית לפני שלושה חודשים, באופן עקרוני, איך שאני רואה אותו, הוא לא חולה נפש, לא לוקה בנפשו, אדם פשוט, שבסך הכול עובד למחיתו, עובד בניקיון, באופן רציף, שמונה שעות ביום, מגיע בזמן לפגישות, בסך הכול חברותי, מגיע עם מצב רוח טוב, לפעמים אני חשוב שהוא מבין את דברים בצורה בסיסית ולא עמוקה".

יש להעיר שלא מדובר כאן בחוות דעת של רופא פסיכיאטר, אלא של עו"ס קליני, אך בשל תקופת המפגשים הארוכה, וההיכרות הנמשכת והארוכה שלו עם הנתבע יש לדבריו משקל רב, וציין זאת ד"ר בונצל בעדותו – "אני סומך על העו"ס שרואה אותו שבוע שבוע, וגם במהלך הפגישה שלי בחודש מרץ לא ראיתי שינוי אצלו" (שורה 43 פרוטוקול מיום 14/5/19).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגב' אסלן ימית-מדריכת כלות (שהדריכה את התובעת לנישואין) העידה בדיון שנערך ביום 17/3/19 וסיפרה על בעיות הזוגיות של הצדדים שבהן התובעת שיתפה אותה, כמו המריבה בשל רצונו של הנתבע לעבור דירה; פירוק הארונות, והאירוע עם הדלקת המצת מול פניה של התובעת. לאחר מכן היא העידה כי אף אחד לא ידע מכך שהנתבע נטל כדורים לפני החתונה ודבר הוסתר אפילו מהשדכן.

בסיכום העדויות עולה כי קיימת מחלוקת בין הרופאים הפסיכיאטרים שטיפלו בנתבע אם יש לאבחן אותו כמי שסובל מבעיה כרונית של הפרעה נפשית, או לא. גם לשיטתו של ד"ר לנדאו שמדובר בבעיה נפשית – לא מדובר בבעיה המהווה סיכון או חשש לאלימות אלא בעיה שיש להתמודד איתה, כפי שהרבה בני זוג אחרים מתמודדים.

נציין עוד כי לפגישת הטיפול הראשונה שנערכה ביום 27/3/18 אצל ד"ר לנדאו ליוותה התובעת את הנתבע, בתקופה של קבלת הטיפול התרופתי חל שיפור משמעותי במצבו של הנתבע, ולכן בטיפול האחרון אצלו ביום 18/10/18 הפחית ד"ר לנדאו את המינון, לאחר שנוכח בשיפור במצבו.

וכאן יש להעיר הערה חשובה: בתקופה זו שבה טופל הנתבע על ידי ד"ר לנדאו (חודשים אפריל-ספטמבר 2018) כבר החלה התובעת בהליכי הגירושין שלה בבית הדין. ביום 10/4/18 – דהיינו פחות משבועיים (!) לאחר הביקור המשותף שלהם אצל ד"ר לנדאו פתחה התובעת תיק ליישוב סכסוך בבית הדין בנימוק שהנתבע סובל ממחלה נפשית, ובפרק זמן זה ממש כשהיא בהריון מתקדם, היא עזבה ועברה להתגורר בבית הוריה.

בתקופת טיפול זו היה הנתבע פרוד מהתובעת-אשתו. במקום שהיא תתמוך בו רגשית במקביל לטיפול שהוא התחיל בו, היא פתחה בהליך גירושין ונפרדה ממנו. למרות זאת, העיד ד"ר לנדאו בדיון כי בעקבות הטיפול התרופתי חל שיפור במצבו של הנתבע, ולכן בביקור האחרון אצלו (שהיה שבעה חודשים לאחר הביקור הראשון) והחליט להפחית לו את המינון התרופתי. התובעת מיהרה להיפרד מהנתבע כבר בתחילתו של הטיפול התרופתי שלו – בתקופה שכבר חלה אצלו הטבה - כבר אז גמל בליבה הרצון להתגרש. כאמור, היא גם התקשתה לקבל את גילוי על עברו של הנתבע, שהוסתר ממנה.

כאמור, בעקבות 'אירוע המצית' היא עזבה אותו, ועל כך חלוקות הדעות אם אירוע זה היה בבחינת 'כלו כל הקיצין' וסף הסיבולת של התובעת; או שמא היה זה רק 'תירוץ' בעקבות הגילוי והחשיפה למצבו הנפשי של הנתבע וההרגשה שרימו אותה. כל צד ועמדתו. בנקודה זו יש לציין את מה שנכתב בתסקיר לשכת הרווחה בפרק המציג את עמדת האם –

"עוד סיפרה שכאשר חזרו הביתה, האב (=הנתבע) הצית מצית מול פניה ואז החליטה שעוזבת לבית הוריה כשהיא בחודש החמישי. לדבריה, האב (=הנתבע) התקשר כל שבוע לבקש שלום בית אך היא הבהירה לו כי היא לא נותנת אמון לא בו ולא במשפחתו". (עמוד 3 לתסקיר).

כך גורמי הרווחה צוטטו את התובעת. אם כן הרושם שעולה הוא שלא מדובר כאן בפחד ממסוכנות, אלא בחוסר אמון.

אם נצרף לכך את דבריהם של ד"ר בונצל ושל העו"ס הקליני שטיפל בו בדבר ההשלכה השלילית של הליך הגירושין של הנתבע, הפירוד והניתוק שלו מהילד (חודשיים מאז לידתו הוא לא ראה את הילד) ייתכן ולמפרע אילו הייתה התובעת ממשיכה לתמוך בנתבע, למרות הקושי, אולי כל התמונה הייתה יכולה להשתנות לטובה. יצוין עוד כי בתסקיר לשכת הרווחה (הנ"ל מיום 30/5/19 עמוד 2) נכתב בשם התובעת: "לדבריה, בתחילת הנישואין הייתה מערכת יחסים טובה והיו קשיים המאפיינים בדרך כלל שנת נישואין ראשונה".

דיון הלכתי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כשאנו באים לבחון נושא זה של מחלת נפש שהוסתרה מלפני הנישואין, יש לבחון מקודם את העובדות לאשורן אם אכן מדובר במחלת נפש חמורה המהווה סיכון לחיי הנישואין - שדינה כדין מום גמור על ההשלכות שיש לכך לעניין הכתובה והגט - או בהפרעה נפשית קלה, או שבכלל מדובר באדם שאינו בוגר בשכלו ובעל רמה נמוכה.

נשאל הרא"ש (בתשובה כלל מ"ג, ג') –

"ומה שהיא טוענת שבעלה מטורף וטיפשות מתוספת עליו מדי יום ויום ושואלת שיגרשנה טרם ייטרף ותהיה עגונה לעולם וגם שמא תלד בנים ולא יוכל לזונה, ואביה היה עני ומחמת דוחקו השיאה לו וכסבור הייתה יכולה לקבל ואינה יכולה לקבל כי מטורף הוא לגמרי ויראה פן יהרגנה בכעסו, כי כאשר מרגזים (=מרגיזים) אותו – מכה והורג וזורק ובוועט ונושך. וראובן משיב, הכרת בו מקודם לכן וסברת וקבלת, גם אינו מטורף אך אינו בקי בטיב העולם ולא יגרשך אלא אם תחזירי הספרים או כסף ערכם ואז יגרשך".

השיב הרא"ש –

"איני רואה מתוך טענותם דברים שיהיה ראוי לכופו עליהם לגרש כי אין להוסיף על מה שמנו חז"ל בפרק המדיר (עז). ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליוס והמקמץ והמצרף נחושת ובורסקי. ועוד שנינו התם האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא. לכן אין לכופו לגרש, אך תפייסנו או תקבלנו ותזון מנכסיו".

המחבר בשולחן ערוך אבן העזר סימן קנ"ד בסעיף ח', הביא את דברי הרא"ש להלכה –

"איש המשתטה מדי יום ויום ואומרת אשתו, אבי מחמת דחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי אפשרי כי הוא מטורף וירא אני פן יהרגני בכעסו, אין כופין אותו לגרש, שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים".

וכתבו המהרח"ש (ח"א תשובה ל"ג) והמהרי"ט (ח"א קי"ג) לבאר את דברי הרא"ש שלא מדובר בשוטה גמור אלא –

"באיש כעסן ורגזן ויש לו קצת טירוף ומשתטה אך אינו שוטה גמור, ובזה או תפייסנו או תקבלנו. אבל בשוטה גמור לא שייך פיוס ולא שייך לומר שתקבלנו כי אינה יכולה לסבול כלל, כדאמרין בריש פרק חרש (יבמות קי"ב) דלהכי לא תקנו נישואין בשוטה ובשוטה משום שפגיעתם רעה דאין אדם יכול לסבול ולדור עם נחש בכפיפה אחת".

כדברי המהרח"ש, כן כתב המהרי"ט (ח"א תשובה קי"ג) –

"דהכא לא הוי מחמת חולי, אלא שאומרת שהוא מטורף וטיפשות רבה עליו ורגזן, ודבר זה אפילו לדברי האישה לא חשיב מום אלא תרבות רעה וחסרון דעת".

כלומר, לא מדובר בבעל חולה נפש אלא רגזן ואלים ומחוסר תרבות, ולכן אין כאן עילת גירושין לכפותו במתן גט.

המהרח"ש והמהרי"ט כתבו שיש הכרח לפרש כך את דברי הרא"ש וזאת בהתאם מה שפסק הרא"ש בתשובה אחרת בכלל מ"ב (תשובות א'-ב') שיש דין כפיה בבעל נכפה (שלא כדעת רבנו יואל במרדכי) על יסוד דברי הירושלמי ש"שאם על ריח הפה כופין, מפני חיי נפש לא כל שכן". לפיכך ברור הדבר שבלתי אפשרי לחיות ביחד בכפיפה אחת עם בעל חולה נפש גם אם הוא לא שוטה גמור, והרי זה בכלל "חיי נפש" שכופים עבורם לגרש. משום כך פירשו האחרונים הנ"ל את דברי הרא"ש שלא דיבר הרא"ש אלא בבעל רגזן שאינו בן תרבות, ולא בשוטה או חולה בנפשו.

וכן כתבו אחרוני זמנינו – בעל ה'אגרות משה' אבה"ע סימן פ' כתב שתשובת הרא"ש עוסקת –

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"במי שהוא כעסן מצד מדתו הרעה, ולשון "המשתטה מדי יום יום" שכתב הרא"ש הוא רק שמכעסו הוא עושה מעשה שוטה ומטורף, ולכן אין לומר עליו שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת כיוון שהוא פיקח אפשר לה שלא יבוא לכלל כעס אף שהוא טרחה גדולה לפניה להיזהר בזה. ולכן מצינו שלא כופין על זה, אבל כשהוא שוטה שעליו נאמר אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת משום שאין שייך ליזהר בזה ואין שייך לפייסו כיוון שעושה שלא בדעת – ודאי יודו שכופין ליתן גט בדין עתים חלים".

וכן כתב בעל ה'ציץ אליעזר' ח"ו, מ"ב, שהרא"ש לא עוסק בשוטה גמור אלא "במי שהוא אוילי וכעסן ורק לפי דמיונה של האישה הוא מטורף ממש".

ויש להעיר על פרשנות זו: החתם סופר (אבה"ע חלק ב' תשובה ב') הביא בתשובתו את דברי המהרח"ש, והקשה עליהם –

"ועדיין לא הועיל כלום, דהמעייין בתשובת הרא"ש יראה שאם תמתין ישתטה לגמרי ולא יוכל לפוטרה עוד – משמע שגם עתה היה לו התחלת טירוף".

(ויש לדחוק ולפרש כדרך שכתב האחרונים הנ"ל, שמדובר בחשש שקיים רק לפי טענתה ודמיונה של האישה ולא שזהו חשש אמתי).

כלומר, לדעת ה'חתם סופר' לא ייתכן לפרש שמדובר כאן באדם ללא הפרעה נפשית מאחר שמוסכם כי מדובר כאן באדם "שמרגיזים אותו הוא מכה והורג (=כפי הנראה הכוונה לבעלי חיים) וזורק ובוועט ונושך" – גם להודאת קרובו של הבעל) – התנהגות המלמדת על הפרעה נפשית ולא נורמאלית, ולא רק בסתם אדם רגזן כפי שכתבו האחרונים הנ"ל. משום כך פירש החתם סופר את תשובת הרא"ש שמדובר באדם עם הפרעה נפשית - בעל מרה שחורה שעם הזמן מצבו עלול להחמיר, ואלו דבריו שם –

"אבל העניין כמו שכתבתי שהיה כעסו ניכר מחמת עצבון רוח וכדומה באלו בעלי מרה שחורה וכשמוסיף והולך סופם להשתטות לגמרי בכל דבריהם, אך עתה כל זמן שאינו שוטה בכל דבריו נהי דבשעת כעסו ובאותו העניין שמשתטה בו נידון כשוטה, מכל מקום במה ששואלין אותו ומשיב כהוגן הרי זה כפקח כיוון שידענו שהוא אנדגריפי (=מרה שחורה)".

בסיום התשובה הסיק ה'חתם סופר' להלכה שאם אכן הבעל אובחן בבירור כבעל מרה שחורה (אנדגריפי) הרי שגם אם התקיימו בו כל התנאים של תנאי השוטה שבגמרא בריש מסכת חגיגה (כמו הלן בבית הקברות ומקרקע כסותו) - "מכל מקום אם הוא שואל כעניין - כותב גט לאשתו".

דברי הגר"א בביאור תשובת הרא"ש

מדברי הגר"א (בסימן קנ"ד סעיף קטן י"ז) בביאורו לשו"ע בסימן קנ"ד, עולה דרך אחרת לגמרי בהבנת דברי הרא"ש, וזה לשונו:

"שאיין כופין אלא באותם שאמרו חכמים' – תוספות דיבמות דס"ד א' סד"ה יוציא וכל היכא דל"ק וכו' והרא"ש שם. ועייין סעיף ג' בהגה"ה, אלא דכאן יש לומר כיוון שידעה אין אומרים סבורה הייתי לקבל, כמ"ש בסעיף א'".

ביאור דבריו: בתחילת דבריו ציין הגר"א לשיטת רבנו חננאל שהוכאה בתוספות וברא"ש ביבמות שאין דין כפיית גט אלא במקום שהזכר במפורש דין הכפייה במשנה ולא במקומות שהזכר רק שיוציא ויגרש, וכוונתו שהרא"ש לשיטתו ש"אין דין כפיה אלא באותם שאמרו חכמים", שלא בדעת הדעה הראשונה בתוספות שם. המשך הגר"א והקשה מדברי הרמ"א שבסעיף ג' בבעל המכה את אשתו שיש אומרים שכופים לגרש – ואם כן מדוע כאן באיש המשתטה מדי יום אין כופין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אותו לגרש? - הלוא מבוואר בתשובת הרא"ש שגם לדברי קרובו של הבעל (ראובן הנזכר שם) מדובר בבעל "שמכה ובוועט ונושך כשמרגיזים אותו".

ותירץ הגר"א –

"דכאן יש לומר כיוון שידעה אין אומרים סבורה הייתי לקבל, כמ"ש בסעיף א".

כלומר דברי הרמ"א בבעל מכה שכופין לגרש (שהיא דעת רבנו שמחה שבמרדכי) אמורים כאשר האישה לא ידעה מאלימותו קודם הנישואין, אבל אם היא ידעה שמדובר באדם אלים הרי שהיא סברה וקיבלה – והוסיף הגר"א: "כמו שכתב בסעיף א" כוונתו כאן לציין לדברי הרמ"א בסעיף א' שפסק שם כדעת הרמ"ה והרמב"ם (בפרק כ"ה מהלכות אישות הי"א כפי שביארו הרב המגיד והב"י) שבכל אותם המומים שהזכירה המשנה שכופין להוציא כמו בריח הפה ודומיהם, אם האישה ידעה מהם קודם הנישואין אין כופין את הבעל לגרש, משום שסברה וקיבלה, גם אם לא היה תנאי מפורש בדבר עובר לנישואין.

הטור והרשב"א חולקים וסוברים שאין דין סברה וקיבלה במומים גדולים ורק אם הבעל התנה כן במפורש קודם הנישואין סוברים חכמים במשנה שהאישה סברה וקבלה, אבל אם היא נישאה לו בסתם (ללא התניה) למרות שהיא ידעה - אמרינן שהיא טעתה בדעתה וסברה אז שתוכל לקבל אך כעת אינה יכולה לקבל, וכופין את הבעל לגרשה.¹

כלומר לדעת הגר"א יש להשוות את דברי הרא"ש עם שיטת הרמ"ה והרמב"ם בדין מומים גדולים ולכן אם האישה הכירה בהם קודם הנישואין אמרינן שהיא סברה וקבלה. אם כן מדברי הגר"א עולה שדעת הטור שסובר כדעת הרשב"א (שלא אמרינן סברה וקבלה) היא איננה כדעת אביו הרא"ש. (וצ"ע שהטור הביא את תשובת הרא"ש הזו בסימן קנ"ד).

אלא שדברי הגר"א בדברי הרא"ש נראים לכאורה כתמוהים מאוד וכמרפסין איגרא, והם נסתרים לכאורה מדברי הרא"ש שכתב במפורש שהטעם שאין כופים את הבעל לתת גט הוא משום "שאיין להוסיף על מה שמנו חכמים במשנה" - הרי שאין דינו של אותו בעל מטורף כדין אותם מומים גדולים שהוזכרו במשנה שכופים לגרש! ועוד המשיך שם הרא"ש והביא את המשנה הראשונה שם בדף ע"ז - "ועוד שנינו התם האיש שנולדו בו מומים אין כופין אותו להוציא" – ושם הרי מדובר במומים רגילים ולא במומים גדולים! ותמוה מאוד במה שדימה הגר"א את ההלכה הזו

¹ שיטת הטור מתבארת בדברי הרשב"א (בחיודושו) שכתב שכאשר היה תנאי מפורש עובר לנישואין רק אז אין האישה יכולה לומר כסבורה הייתי לקבל ועכשיו אי אפשר לקבל, משום "דגמרה בדעתה לקבל ... וכיוון שהתנתה אינה יכולה לומר איני יכולה לקבל, דיכולה היא אלא שעכשיו מצאה עילה לצאת". בהמשך דבריו דימה זאת הרשב"א לדין מחילה בנזקי שכנים כדברי הירושלמי במי שעשה חנות בחצר משותפת שיכול שכנו למחות בו משום הרעש של הנכנסים וגם אם שתק בתחילה יכול לומר לו שהיה סבור שהוא יכול לקבל וכו', אבל אם התנה עמו וקיבל עליו את הצבת החנות במפורש, אינו יכול לחזור בו, עיי"ש.

ביאור עומק הדבר הוא כפי שייסד הגר"א גולדשמידט זצ"ל בספרו "עזר משפט" (סימן י"ח עמוד רכ"ד) שהוכיח שתביעה מכוח עילת גירושין כמו בבעל רועה זונות היא "משום קלקול חיי הנישואין ולכן כשהאישה קובלת עליו ותובעת גט, נמצא כי בסכסוך זה עומדים שני בעלי דין ככל ריב בין בעלי דין", עיי"ש בדבריו שביאר שמשום כך מועילה כאן הודאת בעל דין ככל דין טוען ונטען.

אם כן, כך גם כשהאישה תובעת גירושין במום גדול שנמצא בבעל שהאישה נחשבת כ"בעלת דין" לתבוע גט מצד קלקול חיי הנישואין שביניהם. לכן הרשב"א דימה את ההלכה הזו לדיני מחילה של נזקי שכנים, ומשום כך כאשר הייתה מחילה וקבלה מפורשת מצד האישה עובר לנישואין – היא כבר לא תוכל לחזור בה מקבלה והסכמה מפורשת זו מכוח סברת 'כסבורה הייתי לקבל' וכו' - כדין מחילה בטעות - משום שיש להחזיק חזרה הזו כרמאות - שמצאה עילה לצאת ממנו. אבל אם היא נישאת בסתם יכולה האישה לומר כ'סבורה הייתי לקבל' וכו' משום שכאן אין ריעותא של חשש רמאות, והרי זו כמחילה בטעות, וכופין את הבעל לגרש.

הרמ"ה שחולק, סובר כפי המשתמע מלשון הרמב"ם (פכ"ה מאישות ההלכה י"א) - "ואם רצתה תשב עם בעלה" – שמשמע שהאישה מקבלת ורוצה את בעלה למרות המום שלו, כפי שהוא. כלומר אין כן אין כאן תורת מחילה על המום (החפצא) אלא קבלת הבעל (הגברא) שכל רצונה הוא להנישא לו כפי שהוא, ולכן אין חילוק בין אם רצון זה בא כתוך תנאי בנישואין כהסכמה מפורשת, או כהסכמה שבשתיקה בנישואין סתם, ודו"ק. להלן בהמשך הדברים יובאו דברי בעל 'חזון איש' שכתב כסברה זו בנוגע לדברי הב"ש בדין מקח טעות במום רגיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדינו של הרמ"א בסעיף א' בדין מומים גדולים ושהטעם שאין כופין הוא משום שסברה וקבלה, בניגוד לדברי הרא"ש עצמו, וצ"ע גדול.

ומצאתי שכבר עמדו על תמיהה זו בפסקי דין רבניים חלק ח' עמוד 219 (כבוד הדיינים הגאונים הגר"ז גרו, הגר"א שפירא, והגר"א לנאל, וצ"ל), אלא שהם כתבו לפרש את דברי הרא"ש בדרך אחרת, שלא כדרכו של הגר"א.

בהקדם הביאור יש להבין את מה שכתב הרא"ש - "איני רואה מתוך טענותיהם דברים שראוי לכופו עליהם". ותמוה, הלוא שני הצדדים נחלקו בעניין זה גופא אם אותו בעל הוא מטורף ושוטה, או שאין הוא מטורף רק שאיננו בקי בטיב העולם - ועוד נחלקו הצדדים אם יש לחשוש שמא מצבו של הבעל יתדרדר עד שיהיה שוטה גמור, או שאין לחשוש לכך - ועל שתי מחלוקות אלה של הצדדים לא דיבר הרא"ש מאומה, וכל מה שכתב הרא"ש הוא רק "שאינ מתוך טענותיהם דברים שיהיה בהם לכופ" - ולכאורה תשובה זו היא שלא ממין הטענה - כי אם הרא"ש היה מתייחס לטענותיהם היה עליו להזכיר את מחלוקת ר"מ וחכמים במשנה בדין של 'כסבורה הייתי לקבל' ומה לו לרא"ש להזכיר כאן את טענותיהם, והיה לו לכתוב בקיצור רק שאין להוסיף על מה שמנו חכמים, ותו לא. (עיי"ש בפד"ר הנ"ל שהתקשו גם בקושייה זו, אך כאמור, הם נטו ללכת בדרך אחרת מדרכו של הגר"א).

ביאור נכון בדברי הגר"א

כביאורם של דברים נראה כי יש כאן שתי עילות גירושין שבהן עוסק הרא"ש: האחת, בעל אלים שמכה ונשך ובוועט ומתנהג כשור המועד כאשר מרגיזים אותו. בעובדה זו אין כל מחלוקת בין הצדדים. בעובדה זו מודה גם הצד של הבעל רק שלטענתו האישה ידעה על אופיו של הבעל קודם הנישואין אך התרצתה להינשא לו בגלל ממונו.

העילה השנייה היא חשש מהתדרדרות ממצבו של הבעל - "שבגלל שטיפשות מתוספת עליו כל יום ויום ושמא הוא ייטרף והיה תהיה עגונה לעולם, ושמא תלד ילדים והוא לא יוכל לזונה". כלומר מצבו הבעייתי של הבעל בהווה, וההפרעה הנפשית המוכחת בה לוקה הבעל (כדעתו של החתם סופר, שלא כאחרונים הנ"ל שכתבו שזה רק פרי דמיונה של האישה) יש בה חשש על הבאות. יש חשש סביר שמא יורע מצבו הנפשי של הבעל והוא יתדרדר לגמרי עד לכדי שיטיון גמור, ואז הוא לא יהיה בר דעת שיוכל לגרש, או לפרנס את ילדיו.

כלומר יש כאן שתי עילות גירושין: העילה הראשונה - בעל מכה ואלים שמעמדו כמו בדין המומים הגדולים שכופים עליהם כפי שהוזכרו במשנה השנייה בכתובות דף ע"ז כריח הפה וריח החוטם. ובעל מכה דינו בכפייה כמו במום גדול.

והעילה והשנייה היא הבעיה הנפשית שיש לבעל כעת, בהווה, שהואיל ומדובר ב"איש המשתטה מדי יום יום" כפי שתואר הבעל בריש הדברים עוד קודם שהביא את טענת האישה - ומתנהג בטיורף כאשר הוא מתרגז - לכן יש לחשוש שמצבו ימשיך להתדרדר עד לכדי לשיטיון גמור שאז הוא לא יהיה כשיר לתת גט או לפרנס את ילדיו. אך כאן ההבדל: חשש זה הצופה פני עתיד איננו נחשב כמום גדול שכופין את הבעל לגרש בגללו, אלא כמום רגיל שאין כופין את הבעל לגרש בגללו, ונבאר את הדברים.

בספר 'אור גדול' (ל'גדול ממינסק-הגר"א פרלמן וצ"ל) בסימן ה' הביא מתשובת 'תפארת צבי' (בישקו, סימן ל"ח) שאישה שוטה שחזרה לשפיות יכול בעלה לכופה להתגרש בגלל שיש חשש שמא היא תחזור לשטותה, וכדרך שכתבו החלקת מחוקק והבית שמואל בסימן ע"ז סימן קי"ז בדין מצורעת שהתרפאה שדינה עדיין כבעלת מום מפני שיש לחשוש שמא תחזור ותהיה מצורעת ולכן תצא ללא כתובה. למד מכך בעל התפארת צבי שכך הוא הדין גם בנכפה שהתרפא שיש לחשוש שהמחלה תחזור, ויש לכפות את האישה להתגרש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעל ה'האור גדול' הביא את דבריו והקשה עליו קושיה חזקה: הלוא אין כפייה אלא במום גדול ולא במום רגיל –

”ואם כן אף בנכפה לעניין חזרה (-שהמחלה תחזור) יש לומר דאינו מום גדול כיוון שאינו אלא חששא בעלמא ואינו נחשב רק כמום בעלמא כשאר מומים ולכן לעניין תצא שלא בכתובה דבכל המומין הדין כן - שפיר כתבו הח"מ והב"ש (סקי"ב) הנ"ל דאף דהייתה נכפית ונתרפאית מ"מ תצא שלא בכתובתה, דמכל מקום הוי מום משום חשש חזרה, וכן בסימן ל"ט בקידשה על מנת שאין בה מומים דבכל המומים אינה מקודשת לכד אם נתרפאת לגמרי בשעת קידושין, מכל מקום כיוון דאיכא חשש חזרה הוי כיש בה מום בשעת קידושין, אבל לעניין לכופה להתגרש דבשאר מומים אין כופין רק בנכפה דהוי מום גדול, שפיר אפשר דאף בנכפה כל שנתרפאה אף דאיכא חשש חזרה מ"מ אינו אלא מום בעלמא ואין כופין”.

כלומר אין להקיש מדברי הב"ש והח"מ בעניין הפסד כתובה בגלל חשש חזרת המחלה, לדין הכפייה לקבל גט. חשש חזרת המחלה נחשב כמום רגיל ומדין ספק מקח טעות היא מפסידה את כתובתה. שונה הדבר לעניין כפייה לקבל גט שלשם כך נדרש מום גדול.

למדנו מדברי ה'האור גדול' יסוד חשוב: חשש של חזרת המחלה בעתיד - גם שמדובר במום גדול כמו באישה נכפית שהתרפאה - דינו כעת כדין מום רגיל שבגללו היא תפסיד כתובה אך לא יהיה בו את דין הכפייה להתגרש. כלומר, חשש חזרה של מום גדול בעתיד, דינו עכשיו, בהווה, כדין מום רגיל ואין בו דין כפייה - אלא רק איבוד כתובה.

על פי יסוד חשוב זה, ייפתח לנו פתח להבין את דברי רבנו הגר"א בביאור תשובת הרא"ש. כשם שחשש חזרה בנכפה דינו כמום רגיל ולא כמום גדול, כך הוא הדין גם בבעל שוטה ומטורף. לכן, למרות שאין להחזיק עתה את הבעל כשוטה גמור וכמי שלא ניתן לדור עמו, מכל מקום יש לחשוש שבשל מצבו הבעייתי שהוא "איש המשתטה מדי יום ביומו ... ובכעסו הוא נושך ובוועט ומכה" קיים חשש גדול שעם הזמן מצבו ימשיך ויתדרדר עד שיגיע לשיטיון גמור – ומשום כך יש לדון כבר היום את מצבו כדין מום רגיל.

כלומר, כשם שיש לראות בחשש של חזרת מחלת הנכפה בעתיד כמום רגיל, כך גם יש לראות בחשש ההתדרדרות של אותו בעל מטורף שהוזכר ברא"ש, כמום רגיל.

אשר על כן יובנו היטב את דברי הגר"א והרא"ש. מה שכתב הרא"ש "איני רואה מתוך טענותיהם דברים שהיה ראוי לכופו עליהם" – מתייחס לעילת הגירושין הראשונה של בעל מכה. אין כל מחלוקת בין הצדדים שאכן מדובר בבעל אלים ש"מכה ובוועט והורג ונושך" כהודאת קרובו של הבעל. בהתאם לדברי הרמ"א בסעיף ג' יש לכפות בעל מכה ואלים במתן גט כמו בדין הכפיה במום גדול, אולם מאחר שהאישה סברה וקבלה - שהרי היא מודה שהיא נישאה לו מתוך ידיעה זו, בגלל מצבה הכלכלי, לכן אין כאן כפייה – כדעת הרמ"ה והרמב"ם כפי שפסק הרמ"א בסעיף א'.

ואשר לעילת הגירושין השנייה, כאן מדובר במום רגיל בשל החשש שמצבו יתדרדר עד לשיטיון גמור – ובנקודה זו ביאר הרא"ש שאין כופין את האיש לגרש אלא במומים גדולים, ולא במומים רגילים, ודברי הגר"א בביאור תשובת הרא"ש מאירים וברורים ב"ה.

המורם מהאמור הוא, שבעל שהגיע לדרגת שוטה שלא ניתן לגור עמו בכפיפה אחת והרי זה חיי נפש וצער רב להתגורר עמו – כמו שכתבו האחרונים הנ"ל, יש בו דין של כפייה לגט. גם בעל שמוכרח בשל מצבו להתגורר בבית חולים לחולי נפש בגלל שלא ניתן לגור עמו במדור אחד – ברור שזהו בכלל "חיי נפש" שכופין להוציא (בזמן שהוא שפוי) כפי שכתב בעל ה'אגרות משה' הנ"ל.

דוך נוספת בביאור תשובת הרא"ש הנ"ל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בפסק דין רבני פ"ת (מספר 1114680/2, לא פורסם) עסקנו בנושא זה של בעל אלים שאלימותו אופיינה כאלימות נפשית קשה, למרות שהוא לא היה אלים פיזית. בין הדברים הבאנו את תשובת הרא"ש הנ"ל שמשטחיות הדברים נראה לכאורה שאין דין כפייה בבעל אלים, ואת שתמהו על כך מדברי שאר הפוסקים כמו תשובת הרשב"א המיוחסות ק"ב והתשב"ץ ח"ב תשובה ח' שמדבריהם עולה שיש דין כפייה בבעל אלים, והעלנו דרך חדשה לבאר את הדברים, ואביא מהדברים שכתבנו שם –

"בפסקי דין רבניים חלק ח' עמ' 220 וחלק י"ב עמ' 12 תמהו על דברי הרא"ש מתשובה אחרת שלו – תשובה מ"ב, א' שם הביא הרא"ש את דברי הירושלמי האומר: "מפני ריח הפה כופים מפני חיי נפש לא כל שכן" - הרי שלא דווקא על המומים שבמשנה כופין, אלא על כל מום שיש בו חיי נפש" - ושם בתשובת הרא"ש מדובר במחלוקת הרא"ש ורבנו יואל בעניין נכפה (=מחלת הנפילה) שהוא מום גדול ונחלקו אם הוא מאלה שכופין לגרש – שלדעת הרא"ש כופין לגרש משום שהוא חיי נפש וגרוע יותר מכל המומים שהוזכרו במשנה שכופין אותם לגרש, עיי"ש בפד"ר.

בפשטות נראה לחלק בין סוגי השטות: יש שטות שאיננה מופנית כלפי אשתו, וכל עניין השטות והשיגעון של הבעל נוגע לעצמו ולהתנהגותו האישית, ובכך עסק הרא"ש בתשובה מ"ג והסיק שאין כאן כפייה לגרש, מאחר שהאישה לא נמצאת במצב של סיכון רק שהיא טוענת וחוששת על העתיד שמא מתוך כעסו הוא יפגע בה בעתיד.

שונה הדבר בבעל שנוהג בצורה מאיימת ופוגענית כלפי אשתו והיא נמצאת במציאות של פחד וחרדה תמידית ממנו – כפו שכתב בתשובת התשב"ץ הנ"ל שמחמת התנהגותו הנלוזה הוא מרבה עמה קטטה והאישה יראה וחוששת לחייה ממנו – במקרה זה גם הרא"ש יודה שאין לך חיי נפש גדול מזה ויש לחייב את הבעל לגרש."

יש לציין כי במסגרת כנס ימי העיון לדיינים שנערך בשנת תשע"ו (פורסם עלי ספר - "כנס הדיינים תשע"ו" על ידי הנהלת בתי הדין) - כיוון כבוד הדיין הגר"ד בירדוגו שליט"א (חבר ביה"ד י-ם) בהרצאתו לדרך זו שכתבנו לעיל, ודקדק את לשון תשובתו של הרא"ש לפיה אותו בעל לא היה מפנה את האלימות כלפי אשתו אלא כלפי אחרים ולכן כתב הרא"ש ש"היה מכה" - ולא כתב ש"היה מכה אותה"; וכן על זו הדרך: "ובועט ונושך" שהכוונה על אחרים ולא את האישה, וכן במה שכתב "והורג" - שבוודאי שהכוונה לבעלי חיים כדרך הטיפשים. כך, שמעשים אלה למרות שהם גורמים דחייה רבה אצל האישה, מכל מקום הם לא היו מופנים כלפיה, רק שבדרכו הנלוזה הזו היה אותו בעל פורק את כעסו. ראו שם את דבריו הנהירים בעמודים 241-259).

השקפה אחרת על תשובת הרא"ש, וסתירתה

עם כתיבת דברים אלה הובא לידי מאמר תלמודי מחקרי שכותרתו "עמדת הרא"ש לגבי כפיית גט בעקבות אלימות הבעל" (נכתב על ידי חוקרת בשם ד"ר תהילה אליצור והתפרסם ב'דיני ישראל', כרך כ"ט (תשע"ג) עמודים 153-125). במאמר זה הובאה תשובת הרא"ש בצורתה המקורית והשלמה מתוך כתב יד ירושלים. את כתב היד פרסם בשעתו פרופ' א"א אורבך (סבה של כותבת המאמר) ובו מופיעות חלק מתשובות הרא"ש בצורתן המקורית לפני שהן פורקו לקטעים וסודרו לפי סדר של 'כללים' (=נושאים) כפי המצוי בדפוס תשובות הרא"ש בספרים שלפנינו.

סידור תשובות הרא"ש במתכונת של כללים – כנדפס בספרים – נערך על ידי בניו של הרא"ש רבי יעקב בעל הטורים ורבי יחיאל, ועל ידי תלמידיו, לאחר פטירתו של הרא"ש. זו הדעה הרווחת גם אצל החוקרים - ראו שם במאמר הערת שוליים 17; והדבר ניכר גם מתוך עיון בתשובות הרא"ש עצמן. חלק מהתשובות העוסקות בכמה נושאים הלכתיים פורקו, וכל חלק מהן נקבע ב'כלל' אחר בהתאם לתוכנו של אותו כלל, ונציין למחקרו החשוב של פרופ' א"א אורבך ז"ל - "שו"ת הרא"ש בכת"י ובדפוסים" (שנתון המשפט העברי כרך ב', תשל"ה).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במאמר הנ"ל כותבת החוקרת כי מעיון בכתב היד המכונה 'כתב יד ירושלים' ניתן לראות כי תשובת הרא"ש שבה אנו עוסקים (כלל מ"ג, ג') היא בעצם חלק מתשובה גדולה, שבעקבות סידור תשובות הרא"ש לכללים היא חולקה לשלושה חלקים, כשכל חלק ממנה נקבע וסודר בכלל אחר.

קביעה זו אכן נכונה היא, ויש לציין כי ניתן להרגיש בכך גם מתוך העיון בתשובת הרא"ש עצמה כפי שהיא מובאת בדפוסים שלפנינו. ניתן לזהות שחסרים פרטים, או שחסרה איזו שהיא הקדמה לסיפור המעשה. לא ברור מיהו אותו "ראובן" הטוען עבור הבעל, ומה עניינם של אותם ספרים – "אלא אם תחזירי הספרים" – שמשמע שמדובר בספרים ידועים עליהם דובר קודם.

מעיון בתשובה המקורית והשלמה לפני שהיא 'נחתכה' לשלוש תשובות, עולה כי החלק הראשון שלה נמצא בדפוסים הספרים שלנו בכלל ק"ו - העוסק ב'דיני התופס משל חברו בחובו ודין חטפי ודידי חטפי'. בתשובה ד' בכלל זה, הובא סיפור המעשה כשמדובר בראובן, אבי הבעל, שטען כי כלתו גנבה ממנו את ספריו בעוד שהוא לא חייב לה כלום. כלתו השיבה שהיא חטפה את המגיע לה בגלל שהיא לא קיבלה לידיה את כל כספי נדונייתה שהובטחו לה, ובמקום זה הם נמסרו לידי בנו-בעלה שהוא איש חסר דעת שבזבז אותם. לדבריה, היה על האב למסור לה את הכספים והנדוניה, ולכן היא מכרה את הספרים לצורך מזונותיה.

בתשובתו דן הרא"ש בדיני תפיסה ונאמנות, ובהתאם לכך הוא הורה לדיינים השואלים לברר את פרטי המעשה - אם אכן היה תנאי מפורש בשעת פסיקת הנדוניה שהם יינתנו דווקא לידה, וכן אם היו עדים שראו את תפיסת הספרים (אחרת היא נאמנת בטענת מיגו). הרא"ש פסק שאם לא הייתה עדות "אלא מסברה היא אומרת כך שבעלה שוטה - אין בדבריה כלום כי בשביל זה אינו מחויב למסור הממון לידה, אלא אביו יברור לו כרצונו... ואתם הדיינים תוציאו הדין לאמיתו".

המשך התשובה – החלק השני שלה – נקבע בדפוסים שלנו בכלל מ"ד תשובה ג' – והיא תשובת הרא"ש בה אנו עוסקים כאן – בדבר טענותיה של הכלה נגד הבעל המטורף.

אם נצרף את שני חלקי התשובה יובן עניינו של "ראובן" - שהוא אבי הבעל; ועניינם של הספרים שהוזכרו בסוף התשובה. כלל מ"ד בתשובת הרא"ש עוסק בדיני תובעת גט וכתובה ובדין כפייה לגט ובדיני מורדת.

החלק השלישי והאחרון של התשובה נקבע בכלל ק"א - העוסק בדין מבריא נכסי אביו וגרמא בניזיקין, והיא תשובה ז' בשו"ת הנדפס לפנינו. בתשובה זו פורטו בהרחבה טענות אבי הבעל על אופן תפיסת הספרים על ידי הכלה. ראובן טען ששמעון נכנס לחדרו במצוות כלתו והוציאם החוצה, אך לטענת שמעון (שהודה בשליחות זו) הוא כלל לא ידע של מי הספרים. הרא"ש פסק ששמעון חייב לשלם לראובן "כי מה לו להיכנס לחדרו שלא בידיעתו, וגם ניכר שכיוון לסייע לקרובתו... ויגבה ממי שירצה - מכלתו שהודתה לו שהם ברשותה, ואם ירצה, יגבה משמעון".

כאמור, בכתב יד ירושלים נמצאת כל התשובה כיחידה אחת על כל שלושת חלקיה, אך ללא הוספת תוכן. חשוב להדגיש שכל הטקסטים של כתב היד ושל הנדפס בספרים שלפנינו זהים מילה במילה, וההבדל ביניהם הוא רק בצורת העריכה, כאמור, ולא בתוכן.

אלא שבמאמר הנ"ל מעלה הכותבת השערה לפיה מקישור כל שלושת החלקים מתקבלת תמונה אחרת המשליכה על נושא כפיית הגט. להשערתה, לא מדובר כאן בעיגון האישה או בחוסר יכולתה להשתחרר מבעלה, היות והמפתח לקבלת הגט נמצא בידה אם היא תחזיר לחמיה את הספרים. על כן הדיון כאן שמעסיק את הרא"ש איננו שאלת היכולת לכפות גט על בעל אלים, ולכן הרא"ש לא התייחס לסברת 'סברת וקבלת', היות וכל שמדובר כאן בתשובה הוא ב"ניסיונה של הכלה לעקוף את עצם הדיון בהחזרת הספרים על ידי בקשה לכפיית גט, ולכך סירב הרא"ש" (עמוד 145).

בסיכום הדברים נכתב כי "פסיקת הרא"ש כי אין מקום לכפיית גט אינה גוזרת על לאה לחיות בניגוד לרצונה עם בעל אלים ומטורף, אלא דוחה את בקשתה לנתק בין תביעת הגט לתביעה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הממונית" (עמוד 152) .... כך שאין להסיק מהרא"ש כי אין דין כפיה בבעל אלים אלא לכל היותר ניתן ללמוד על עמדתו לגבי התנאת גט בהסדרת תביעות ממוניות" (עמוד 153).

נאמר בצער כי מדובר בפרשנות מקוממת, רחוקה מהשכל הישר, וחמור מכך: יש בכך פגיעה קשה ברבותינו הראשונים; וברבותינו בעל הטורים ובעל השולחן ערוך שמימיהם אנו שותים. לא ייתכן שרבי יעקב בעל הטורים שסידר את תשובות הרא"ש וקבע את חלקה האמצעי של התשובה בטור אבן העזר סימן קנ"ד בדין הכפיה לגט והביא את דברי הרא"ש להלכה בדיני הכפיה, (ובעקבותיו בשולחן ערוך בסעיף ה' וכל רבותינו האחרונים שדנו בדבר) – יטעה ויוציא חלילה את דברי אביו מהקשרם ומהמובן הפשוט שלהם.

ונאמר שוב: זר ומוזר לומר שאחד מגדולי רבותינו הראשונים - רבנו בעל הטורים שמפיו אנו חיים יטעה חלילה בהבנת הנקרא ובהוצאת דבר מהקשרו – בפרט שהוא בעצמו היה ממסדרי תשובות אביו הרא"ש לפי סדר הכללים כנדפס לפנינו! ישתקע הדבר ולא ייאמר!

בדברי הרא"ש מפורש כי האישה תבעה גירושין וכבר בפתח דבריה היא טענה שיש לה חשש שמא היא לא תזכה ממנו לגט שמא הוא ישתטה לגמרי, כשאת הספרים היא כבר מכרה למזונותיה. מתוכן התשובה עולה כי אותה אישה (=כלתו של ראובן) מופיעה כתובעת בנושא הגירושין, וכנתבעת בעניין הספרים. אין כל מקום לערבב בין הדברים, ולכן התשובה המקורית חולקה לשלושה חלקים. אישה הסובלת מנחת זרועו של בעלה המטורף, וחוששת משיטיון גמור שיגרם לה לעגינות נצח – ברור ופשוט שהגט יהיה בראש מעייניה, ומדוע לייחס לתביעתה המוצדקת כוונת זדון ורמיה לפיה כוונתה הנסתרת היא רק כדי להתחמק מתביעת הספרים שהיא תפסה למזונותיה, באמצעות הגשת תביעת נגד?? ...

גם אין כל מקום להכניס לכאן את דינו הידוע של המהרשד"ם (אה"ע מ"א) בהתנאת גט עם תביעות ממוניות, מאחר שאת הספרים תבע אביו של הבעל, ולא הבעל עצמו!

בנוסף לכך, יש כאן גם טעות בולטת. את חלקה האחרון של תשובת הרא"ש (שלפנינו היא נקבעה בכלל ק"א) הביא רבי יעקב בעל הטורים בטור חושן משפט סימן שמ"ח סעיף י"ג. חלק זה הוא הרי החלק העיקרי והחשוב שבו דן הרא"ש באריכות בעניינם של הספרים כשהאישה הכלה נתבעת על ידי התובע-חמיה. נמצא אפוא שהתמונה בכללותה הייתה פרושה לפני רבנו בעל הטור.

הואיל וכך, יש לקבוע כי מאחר שחלקה השלישי של התשובה הייתה לפני רבי יעקב בעל הטורים (ולא סודרה על ידי איש אחר) בוודאי שגם חלקה הראשון של התשובה (שנקבע בכלל ק"ו, ד') הייתה לפניו, למרות שחלק זה של התשובה לא הובא בטור חושן משפט. בנקודה זו חשוב לציין כי חשיבותו של החלק הראשון לעומת החלק השלישי והעיקרי הוא שולי למדי, מפני שעיקר הדיון בעניינם של הספרים נידון בחלק השלישי, כך שההנחה לפיה בעל הטור לא הכיר את התשובה במלואה מופרכת מיסודה.

נאמר בהגינות כי בהערת שוליים 59 כותבת המאמר התפתלה מאוד בחלק מהשגות אלה, ולמרות זאת היא כתבה ש"מכל מקום לגבי רבי יוסף קארו אפשר להניח בסבירות גבוהה שהוא לא ראה את התשובה במלואה"...

כפי שפתחנו, נאמר בצער כי ישתקעו דברים אלה וחלילה לא ייאמרו!

מקח טעות, ודברי הרא"ש ב"עשה שלא כהוגן"

ה'בית שמואל' בסימן קנ"ד סק"ב שכל האמור בסוגיות בכתובות דף ע"ז בחילוק שבין מומים גדולים למומים רגילים לעניין כפיית הבעל בגט - הוא כאשר האישה הכירה במומים אלה קודם הנישואין, אבל אם האישה לא הכירה במומי הבעל מאחר שהוא הסתיר אותם ממנה - הרי זה מקח טעות וכופים את הבעל לגרש, כמו בדין מומים שנמצאו באישה כמבואר בסימן ל"ט ובסימן קי"ז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה'בית חדש' ולאחריו ה'בית מאיר' חולקים וסוברים שאין דין האיש כדין האישה ואין כלל טענת מקח טעות באיש שהסתיר את מומיו משום דאמרינן אישה בכל דהו ניחא לה, וזה לשונו –

“ולענ”ד נראה דאף למאן דאמר היו (ולא נולדו) ואף לשיטת הטור תמיד איירי הרישא בהיו ולא ידעה וזה ההבדל שבין איש לאישה, דבאיש אמרינן חזקה אין אדם מפייס במומין ואפילו לא התנה, מה שאין כן באישה שבכל דהו ניחא לה מדלא חקרה לדעת אם יש בו מומים וגם לא התנתה אמרינן בהיו סברה וקבלה”.

עיי”ש באורך בדבריהם בביאור הסוגיות לשיטות הרמ”ה והטור, ובשו”ת ‘אור גדול’ בסימן ה’ האריך בזה בפלפול גדול, והסיק שהדבר שנוי במחלוקת הראשונים (שם באות י”ב).

וכבר תמה בעל ה'חזון איש' (אבהע”ז סימן ס”ט אות כ”ג) בטעם כפייה זו של ה'בית שמואל' והקשה מדוע יכפו את הבעל מספק, וממה נפשך: אם היו קידושין - הרי שהבעל אינו חייב לגרש כי אין זה מום גדול; ואם לא היו קידושין - אם כן האישה אינה צריכה בכלל גט.

וניתן אולי לבאר כי הכפייה הוא משום שבספק קידושין יש דין כפייה מצד עצמה היות ואי אפשר להשאיר אותם כך כשהם מעוגנים. כן מבואר בשו”ת מהר”ח אור זרוע סימן ק”ע שבספק קידושין יש לכפות את הבעל לתת גט, ואת האישה לקבל גט, והביאו בשו”ת אור גדול סימן ה’ אות י”א (ועיין כנסת הגדולה אבן העזר סימן ע”ז הגהת בית יוסף אות ט”ז-י”ז).

אלא שמלבד דין מקח טעות ישנה סיבה נוספת לכפיית גט והוא מדין 'קידשה ברמאות ובתחבולות' שהוזכר בתשובת הרא”ש כלל ל”ה ויסודו מדין אפקעינהו רבנן לקידושין כעובדא דגרש ביבמות דף ק”י משום שעשה שלא כהוגן.

הרמ”א בסעיף י”א הביא בשם המהרי”ק שאם האישה נכפית שהוא מום גדול כופין אותה להתגרש כשם שכופים את האיש ואין בזה דין חדר”ג, אולם בשאר מומים רגילים אינו יכול לגרשה בעל כורחה וחייב במזונותיה.

וכתב שם הבית שמואל בס”ק כ”ד –

“ונראה דאיירי במומים שנולדו בה או שידע מהם אבל אם היה בה מומים והוא לא ידע, יש לומר דכופין אותה כמ”ש בתשובת הרא”ש כלל ל”ה אם הוא עשה שלא כהוגן וקידש ברמאות כופין אותו, והוא הדין דכופין אותה”.

דברי הרא”ש בכלל ל”ה הובאו ברמ”א בסימן ע”ז בסעיף ג’ בעניין מי שקידש אישה ברמאות ובתחבולות שכופין אותו לגרש. סובר הבית שמואל שגם הסתרת מום קודם הנישואין הרי זה רמאות ותחבולה ולכן יש בו דין כפיה לגרש.

מחלוקת בעל ה'גליא מסכת' ובעל ה'אור גדול' בעניין זה

בספר 'גליא מסכת' (לרבי דוד אב”ד נובהרדוק סימן ה’ – הובא בפתחי תשובה סימן ל”ט ס”ק ה’) השיג על דברי הבית שמואל וכתב שדברי הרא”ש אמורים במי שקידש ועשה מעשה של תחבולה ורמאות לצורך הקידושין ולכן כתב זאת הרא”ש כסניף לכוף את אותו בעל בגט. לעומת זאת במקרה של הסתרת מום – כאן אין כל עניין של רמאות, ואדרבה, אין לאישה שום חובה לגלות את מומיה. טעם הדבר מיוסד על דברי רש”י בכתובות דף ע”ג שפירש בטעם דין המקדש סתם וכנס בסתם ונמצאו בה מומים שיוציא בגט - משום שיש להסתפק בהאי גברא אם הוא מאותם שמקפידים על מומים או שמא הוא מאותם שאינם מקפידים על מומים – והתוצאה: האישה תצא ללא כתובה משום ספק ממון לקולא, ומאידך נדרש מתן גט משום שספק איסור לחומרה.

אם כן, אין בהסתרת המום עניין של רמאות ותחבולה משום שהאישה יכולה לומר לבעל שהייתה סבורה שהוא מאותם אנשים שלא מקפידים במומים (כדוגמת מה שנפסק בהלכות אונאה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאפילו ברובא לרדיא ומיעוט לשחיטה אין טענת מקח טעות כנגד המוכר, משום שיכול הוא לטעון שהייתי סבור שאתה הוא מהמיעוט).

וסיים שם בעל ה"גליא מסכת' –

"על כל פנים אין לומר על האישה שעשתה שלא כהוגן והטעתו, כי הלוא הוא הטעה את עצמו שלא התנה ופירש בשעת כניסה לחופה".

בשו"ת 'אור גדול' בסימן ה' הקשה על בעל ה"גליא מסכת' קושיה חזקה מדברי הר"ן בכתובות (ס"פ אלמנה ניזונית) שם ביאר הר"ן את החילוק בין נשא אישה ונמצא שהיא אסורה עליו בחייבי לאווין שיוציא ויש לה תוספת כתובה, וכן בנמצאת איילונית שיש לה תוספת כתובה, לעומת זאת בנשא אישה ונמצאו בה מומים שיוציא ואין לה תוספת כתובה (שו"ע קט"ז). ביאר הר"ן משום שבחייבי לאווין האישה לא כל כך פשעה במה שלא גילתה לו משום שהיא סברה שמא הוא יתפייס באיסור, וכן בנמצאת איילונית שלא ידעה שהיא איילונית, ואין כל פשיעה בהסתרת הדבר. לעומת זאת כשהאישה הסתירה את מהבעל קודם הנישואין הרי זו פשיעה מצדה של האישה ולכן אין לה תוספת כתובה. אלו דברי הר"ן – הרי מבואר לכאורה שלא כדברי בעל ה"גליא מסכת'.

(ובספר 'אור גדול' האריך והעמיק בהלכה זו והסיק באות י"א שלא רק מצד "שלא עשתה שלא כהוגן" אלא גם מעיקר הדין היא חייבת לקבל גט דלא עדיפא מיניה, ואילו היה מתגלה באיש מום שמחמתו הוא ספק קידושי טעות – היו כופים אותו לגרשה כדברי הבית שמואל בסימן קנ"ד הנ"ל).

ביישוב דברי בעל ה"גליא מסכת' נראה שיש לחלק בין דין תוספת כתובה, לבין ביטול כפיית האישה בגט כשנמצאת בעלת מום. בתוספת כתובה מתחייב הבעל משום חיבת ביאה כמבואר ברמב"ם, ולכן כאשר האישה הסתירה ממנו את המומים שלה יכול הבעל לומר שאדעתא דהכי לא הוספתי לה. משום כך כתב הר"ן שיש כאן פשיעה מצד האישה כשהיא העלימה ממנו את דבר מומיה.

כלומר, דין תוספת כתובה דינה כדין מתנה ולכן כשישנה אומדנה ברורה של הסתרת מום מתוך פשיעה - דינה של אותה מתנה להתבטל.

ראיה לדבר מסוגיית הגמרא בכתובות מ"ו בדין חיוב הנדוניה שכתב לחתנו כשמתה בתו לאחר נישואין (לדעת התוספות שם) משום שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה, ובתוספות שם חילקו בין דין אומדנה המבטלת מתנה (כי יש רק צד הנותן) לאומדנה שאינה מבטלת מכר (משום שיש גם צד שני- המוכר וכל אחד מכניס את עצמו בספק, כמו במקח כשנמצאה הבהמה טרפה). בט"ז (חו"מ סימן ס', ג') כתב שבנדוניה ותוספת כתובה יש אומדנה מיוחדת מכוח הנאת הנישואין דווקא, ותתיישב לפי דבריו קושיית המשנה למלך (הלכות זכיה פ"ו ה"א) שהקשה על דברי התוספות שהלוא גם בחיוב תוספת כתובה יש שני צדדים - צד האישה שתוכל לומר נישאתי לך על דעת זו. ולפי דברי הט"ז הוא מיושב. המשנה למלך תירץ משום שדין תוספת כתובה לא נחשבת כ"איכא דעת אחרת" משום שהצד השני אינו מפסיד על ידי האומדנה אלא רק אינו מרוויח, בשונה ממקח שייגרם הפסד על ידי הצד השני.

לעומת זאת כאשר מדובר בכפייה לגט מדין מקח טעות בנישואין בשל מום שהתגלה, כאן ביטול קידושין דינו כדין מקח, והרי זה כמי שיש צד שני ולא ניתן לבטל זאת על ידי אומדנה של אי פשיעה באי גילוי המום.

כלומר, דברי הר"ן שכתב שאי גילוי מום דינו כפשיעה – דינו כדין אומדנה המועילה לבטל מתנה ותוספת כתובה, אך אין דינו כמקח טעות גמור, ווגם לא מדין 'עשה עמו שלא כהוגן' האמור בעשיית מעשה רמיה ותחבולה בקום ועשה שעליו כתב הרא"ש שיש מקום לכפות בגינו את הבעל במתן גט.

ביאור דברי בעל 'החתם סופר' בעניין זה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אלא שלכאורה יש להקשות מדברי החתם סופר בתשובתו הנ"ל (אבן העזר תשובה קט"ז, הובאה בפתחי תשובה סימן ע"ז ס"ק ח') שם הוא דן בענייניו של בעל נכפה שהסתיר מהאישה את דבר מחלתו קודם הנישואין, וכתב שמאחר שישנה מחלוקת בין הרא"ש לרבנו יואל שבמרדכי אם יש דין כפייה (והן שתי דעות ברמ"א קנ"ד, ה') לכן לא ניתן לכפות מספק חומר אשת איש.

ובהמשך התשובה כתב החתם סופר שלעניין נכסיו של הבעל שמוחזקים בידי האישה, יכולה האישה לתפוס אותם ולא להחזיר אותם לבעל כי למרות שמדינת דמתיבתא על הבעל להחזיר לה את נכסיה והיא תחזיר את נכסיו (ובבעל נכפה הרי יש טענת מאיסות מבוררת לדון בה דינא דמתיבתא), וייסד זאת דברי הרמ"א בסימן ע"ז שהביא את דברי הרא"ש ב'הוא עשה שלא כהוגן' שבגלל זה יש דין כפייה למתן גט, וסיים החתם סופר –

"ומעתה אני אומר הכא שקידש ברמאות ולא גילה מומו ומאיסתו נהי דלא נכוף לגרש, מכל מקום לא נעזור לו להוציא לו מיד אביה עד שירצה לגרש מרצונו הטוב".

הרי לכאורה מבואר בדברי החתם סופר שלא כדברי בעל ה'גליא מסכת', ולכן לדעתו יש לראות בסברת הרא"ש ב'עשה שלא כהוגן' כנימוק צודק לתפיסת ועיקול נכסי הבעל.

אך יש לדחות בקל, ובכמה אנפי. האחד, החתם סופר עוסק במום גדול כמו נכפה, ובמום שכזה כולי עלמא יודו שחובה היה על הבעל לגלות לאישה את דבר מחלתו קודם הנישואין. בעל ה'גליא מסכת' דיבר במום רגיל כמבואר בדבריו. השני, דברי החתם סופר אמורים רק בנוגע לתפיסת הממון של הבעל, וזו היא סברת בעל ה'גליא מסכת' שכתב על יסוד דברי רש"י שניתן לומר קים לי שאתה לא מהמקפידים על המומים (ולכן היא לא עשתה שלא כהוגן שלא כגילתה לו על מומיה), אם כן קל וחומר שבאותה מידה יכולה האישה לומר את הדבר ההפוך: קים לי שאני מקפידה על מומים שכאלה (בפרט מום של נכפה) בעוד היא תפוסה בנכסיו. כלומר יכולה האישה לומר קים לי שיש כאן מקח טעות והבעל חייב לגרשני ולכן היא יכולה להחזיק בנכסיו.

ותתיישב בכך גם קושיית בעל ה'חזון איש' בסימן ס"ט, י"ב שתמה על החתם סופר - שהרי תפיסת ממון הבעל עד שיגרש נחשב ככפייה גמורה (עי' פ"ת קל"ד סק"י). לפי האמור הוא מיושב, היות ולא מדובר כאן על תפיסת נכסי הבעל כדי להכריח את אותו לתת גט – תפיסה הנחשבת ככפייה לגט, אלא בתפיסה מהלכות ממונות כדין ספק מקח טעות בנישואין אלה, ולכן יכולה האישה לתפוס את נכסי הבעל כנגד נכסי הנדוניה שלה הנמצאים ברשות הבעל, ונכון.

דברי בעל ה'חזון איש' כדעתו של בעל ה'גליא מסכת'

ובעל ה'חזון איש' (אבהע"ז סימן ס"ט, אות כ"ג) כתב בפשיטות כדעתו של בעל ה'גליא מסכת' שאין דברי הרא"ש אמורים –

"אלא במי שפיתה אישה שאינה ראויה לו והוא ידע שהיא לא תתפייס עמו לעולם אלא רצה להערים עליה שתהא אגידא ביה ויוציא כסף בעד הגירושי או רצה לצחק בה וכיו"ב וקדשה בצנעא שלא כדרך כל הארץ רק שהבהילה בפיתויים לפי שעה וכוזה דעת הרא"ש שמן הדין הפקיעו הקידושי... אבל בקידש אישה שמצפה שתתפייס לו ותותר על מומו ודאי הוי קידושין ומעולם לא הפקיעו חכמים הקידושין כיוון דלולא המום הם מתקבלים זה על זה ונוחים זה לזה שכיח הדבר שמתקבלת וכמו דאמרו רישה בכל דהו ניחא לה, והבו דלא להוסיף על דברי הרא"ש הכפייה, וכן הב"ש שצידד לכוף בלא ידעה מן המומים לא דן עליו מדין קידש ברמאות".

כלומר יש הבדל יסודי בין קידושי רמאות כאשר לבעל עצמו ולכל העולם ברור וידוע מראש שהנישואין האלה ייכשלו כישלון חרוץ מחוסר התאמה מוחלט, ולכן מתוך ידיעה זו נאלץ הבעל לעשות תחבולות ופיתויים כדי לקדש את אותה אישה. לעומת זאת כאשר הבעל לא גילה את מומו והנישואין שלו נעשו מתוך תקווה שהנישואין יעלו פה "ויהיו נוחים זה לזה" ומתוך ציפייה שהאישה תרצה ותקבל אותו כבעל למרות המום שלו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אך יש להעיר על סיום דברי החזו"א שכתב שגם הב"ש שצידד לכפות בגט במום כשהאישה לא ידעה בו שאיננו מהטעם "לא דן עליו מדין קידש ברמאות" מאחר שלא נזכר בדבריו. יש להעיר כי אמנם בב"ש בסימן קנ"ד סק"ב לא הזכיר זאת, אולם בסימן קי"ז ס"ק כ"ד כתב הב"ש שם את דין הכפייה במקח טעות מדין קידשה ברמאות).

'קידשה ברמאות ובתחבולות' בנוגע לנישואין

יש לציין כי על דברי הבית שמואל בסוף סימן קי"ז שכתב שבמום שהוסתר יש דין 'עשה עמו שלא כהוגן' חלק עליו בעל ה'הפלאה' (בקונטרס אחרון הלכות כתובות סימן קי"ז ס"ח) וכתב שאין לקבל סברה זו בנוגע לביטול נישואין אלא רק בנוגע לביטול קידושין, ואלו דבריו -

"והנה בתשובת הרא"ש שם מיירי בקידושין לבד, וכן הביא הרמ"א תשובה זו לעיל סימן ע"ז ס"ג, ואם עשה שלא כהוגן שקדשה ברמאות ובתחבולות כופין אותו לגרש, א"כ י"ל דבנשאה כיון דאמרינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ומכוון לקדשה בביאה אפילו אם לא יתקיים התנאי, תו אינו יכול לכופף אותה, וכן י"ל התם דגם לגבי דידה שייך לומר בנישאת אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות."

כלומר בנישואין קיימת סברה של אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ודעתו היה לקבל את אשתו כפי שהיא.

בפסקי דין רבניים חלק א' עמוד 73 (נדפס גם בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב חלק ב סימן קיד) נכתב שכן משמע בדברי המהרי"ט בתשובתו בחלק א' סימן קי"ג, שנשאל בעניין -

"מי שנשא אישה ואחר שנשאה נודע שיש לו חולי הנופל ר"ל (=נכפה, אפילפסיה), וחשבה אשתו אולי מקרה הוא כי לא הכירה בו, ולא היה לה ולא לאביה ידיעה מזה החולי כלל... ועוד כי ראתה שמיום שנשאת לו היה סמוך על שולחן אביו ומפתו יאכל, יען הוא לא היה כדאי להביא טרף לביתו כי יפול הנופל ממנו והוא גבר לא יצלה מימיו" ...

דן שם המהרי"ט אם כופין אותו להוציא (מחלוקת הרא"ש ורבנו יואל) אך המהרי"ט לא נכנס כלל לדיון אם ניתן לגרש משום שקידשה ברמאות ועשה שלא כהוגן, או לא. משמע שהוא סובר כדברי ההפלאה, שדברי הרא"ש בתשובתו מצטמצמים אך ורק לקידושין לבד, אבל בנישואין אמרינן שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואין כופין אותו לגרש.

חיוב מזונות אישה בבעל נכפה, ובמקרה של מום שהתגלה בבעל

מתשובת הרא"ש (כלל מ"ג, ג') מבואר שבמקום שאין דין כפייה כמו במומים רגילים-כפי שהסיק שם הרא"ש, אם האישה לא תרצה להיות עמו ולחזור לחיי שלום אין לה מזונות, וכלשונו: "אין לכופו לגרש אך תפייסנו או תקבלנו ותיזון מנכסיו" - ומכלל הן אתה שומע לאו: אם האישה לא תקבל אותו לחיי שלום אין לה מזונות. וכן נפסק בפסקי דין רבניים חלק א' עמוד 67 (ונדפס בקובץ תשובות ח"ב סימן קי"ג).

מאידך בנוגע למום גדול כמו בעל נכפה עולה מדברי המהרי"ט (בתשובה הנ"ל ח"א קי"ג) שיש לה מזונות. המהרי"ט האריך בתשובתו בדין כפיית גט בבעל נכפה, ובסוף התשובה לענין מזונות אישה כתב -

"נהי שלא הרשינו לכופף ולהוציא שלא יהא גט מעושה שלא כדין... ומזונות נמי נראה דיש לה כל זמן שאינה מוציאה בגט, שהרי גדולה מזו אמרו בפ"ק דב"מ כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה אף על פי שנתן לה כתובתה כל זמן שהיא מעוכבת מלהנשא מחמתו... וגם אין לעכב על ידה שלא תלך לבית אביה בעיר שהוא דר בה, דמאחר דלא כיפינן לה לדור עם בעלה עם מי תדור... אלא שאם מזונות שבעיר דירתה הם יותר בזול ממה שהם במקום דירת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אביה שמין כשער הזול. קצרו של דבר דיניה דההוא גברא... ותלך לדור במקום אביה, וכל זמן שלא יגרשנה בעלה חייב במזונותיה.

ובפסקי דין רבניים חלק א' עמוד 74 (קובץ תשובות ח"ב קי"ד) כתב שמבואר בדברי המהרי"ט שלמרות שלא כופין לתת גט אבל מאחר שהדין הוא שהוא חייב בגט הרי הוא חייב במזונותיה גם כשהיא חיה ממנו בנפרד ואינה רוצה בו, ואין זה דומה לתשובת הרא"ש ששם אם האישה לא רוצה בבעלה אין לה מזנות, משום ששם היא סברה וקבלה וידעה מהמום שלו כמ"ש הרא"ש, ועל דעת כן היא נישאה לו. לעומת זאת במקרה בו דן המהרי"ט בבעל נכפה הבעל חייב במזונותיה משום דינא דאגידא גביה כדין מגורשת ואינה מגורשת – ולפי זה כתבו שם בפד"ר שגם לשיטת הב"ש בנמצא מום שיש ספק בקידושין "מכל מקום הוא חייב במזונותיה כל זמן שלא גירשה משום שהיא מעוכבת מחמתו".

בהתאם לכך, במקרה שנידון שם בפד"ר כשהוסתר מהאישה קודם החתונה כי הבעל היה מפגר בשכלו עד כדי שיתפתח אצלו מחלת נפש בעתיד כפי שהעידו הרופאים, והיא גם לא ידעה שהבעל יוחזק במחלה זו שלוש פעמים - חויב הבעל במזונותיה (והוא חויב בגט אך לא בכפיה, עיי"ש).

סקירת פסיקות בתי הדין הרבניים לדורותיהם בבעל חולה נפש

כבר הוזכר לעיל את פד"ר חלק א' (כבוד הדיינים הגר"א עדס, הגרי"ש אלישיב, והגר"ב ז'ולטי, עמודים 65-77) בה תבעה אישה גט מבעלה שהתגלה לאתר הנישואין כחולה רוח, וכל שהיא ידעה לפני הנישואין עליו הוא שהוא מפגר בשכלו, ולאחר הנישואין היו לבעל התקפות שיגעון והכה אותה ואת הילדים, ופסקו לחייב בגט אך לא לכפות. הוזכר לעיל פד"ר ח"ח (כבוד הדיינים הגר"ז גרז, הגר"א שפירא, והגר"א לנאל, עמודים 216-226) תביעת אישה לגט בגלל שבעלה הואשם בניסיון לרצוח אותה והוא אושפז בבית חולים לחולי נפש, ולאחר מכן הוא התרפא אך יש חשש שתתפרץ אצלו המחלה שוב והסיקו לחייב בגט בצירוף עילת עובר על דת.

בפסקי דין רבניים חלק ח' (כבוד הדיינים הגר"ש טנא, הגר"י נשר, הגר"א הורביץ, עמודים 261-272) דנו בתביעת בעל לחייב את אשתו בגט או לבטל את הקידושין בגלל שהוסתרה ממנו מחלת האפילפסיה של אשתו, ולטענת האישה מדובר בדרגה הקלה של המחלה שאיננה גורמת להפרעה לחיים המשותפים. לאחר האריכות נפסק שם שיש ספיקות בהלכה ולכן אין לכופה לגט אך אין לחייב את הבעל לחזור לשלום בית. בפסק דין רבני חלק י"ב (כבוד הדיינים הגר"ש גורן, הגר"י קאפח, הגר"א אליהו עמודים 3-16) דנו לכופה בעל חולה רוח ואליה שאושפז בבית חולים לחולי נפש וחוזר ומקבל התקפות ואינו יכול לדאוג לענייניו ואין יחסי אישות. וראו עוד פד"ר ב' 188; פד"ר ד' 171; פד"ר ו' 213; פד"ר ו' 256; פד"ר ה' 196, ועוד.

הצד השווה בכל פסקי הדין הוא שכאשר נשקפת סכנה מצדו של הבעל, או במצבים בהם החיים עמו הם בלתי נסבלים כשהבעל סובל מהתקפות חוזרות ונשנות ומתאשפז בבית חולים לחולי נפש; או לחילופין אם הבעל התרפא אך הוא הוחזק שלוש פעמים במחלת נפש ובהתקפות ויש לחשוש לחזרת המחלה – מקרים אלה הם בחינת "חיי נפש" רק אז יש לדון על כפיית גט, אך לא בפחות מכך.

המקרה שלפנינו

הבעל שלפנינו מעולם לא אושפז בבית חולים לחולי נפש, וישנן חוות דעת סותרות בין הרופאים הפסיכיאטרים שטיפלו בו אם יש להגדיר אותו כחולה נפש כרוני, או כאדם בריא שנדרש לו מעקב וטיפול בגלל לחצים וחרדות בהן הוא מצוי, ובשל האופי החלש והתלותי שלו. מחלוקת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קיצונית זו מעלה הרהורי דברים על הפער הגדול שבין אבחנות הרופאים. אין חולק כי מדובר באדם שאין לו שיקול דעת משל עצמו, הוא תלוי מאוד באחרים, ולא בשל בשכלו. היום הוא נמצא במעקב אצל ד"ר בונצל ומטופל על ידו בכדורים. לדעת הרופא מדובר אדם בריא המטופל בכדורים פסיכיאטריים ונמצא בטיפול ומעקב מתמשך. בדבר רמתו הנמוכה של הנתבע נפנה כאן את תשומת הלב לדברי הבעל בעניין 'תיקון המשניות לצורך שלום הבית' שיצוטט לקמן מפרוטוקול הדיון.

גם לקביעתו של ד"ר לנדאו שהגדיר את הנתבע כחולה נפש כרוני – גם הוא הודה בעדותו שאין למחלה שלו מרכיב של מסוכנות כלפי אשתו-התובעת, ושם הנתבע היה ממשיך במעקב ובטיפול תרופתי, מצבו היה משתפר. כאמור, יש לציין את עמדתו ועדותו של ד"ר בונצל כי להליכי הפירוד והגירושין והניתוק שלו מבנו (על המאבק שניטש ביניהם עד היום על הסדרי השהיה שלו עמו) היו וישנם השפעות שליליות (כמו חרדות) על הנתבע.

גם בימים אלה הנתבע מטופל ונמצא במעקב אצל הפסיכיאטר ד"ר בונצל, ורק לאחרונה (ביום 24/2/20) התקבל תסקיר מלשכת הרווחה ובו נכתב כי "התקבל אבחון עדכני מד"ר בונצל בדבר הערכת מצבו הנפשי של הבעל לפיו האב(=הבעל) נמצא באותו מצב כפי שהתרחש ממנו בעבר ללא סימני חולי עם טיפול תרופתי למשך שנה וחצי, והוא נמצא במסגרת שתספק לו חצי יום עבודה וחצי יום לימוד, ואין מניעה מלמנוע אותו מביקור סדיר עם הילד ללא השגחה".

אם כך הם פני הדברים, בהתאם למה שהתבאר לעיל, לא ניתן להכליל את הבעל הנוכחי ולהעמיד אותו עם כל אותם בעלים בהם עסקו הפוסקים הנ"ל. כפי שנתבאר יש חילוק גדול בין חולה נפש אלים לבין "חסרון דעת וחוסר תרבות". במקרה שלפנינו אין להגדיר את הבעל כחולה נפש אלים. לא מדובר כאן בחולה נפש שהוא בכלל "חיי נפש" שלא ניתן לדור עמו, או שיכול להוות סכנה לאישה. הוא מעולם לא אושפז, וגם היום - למרות שהוא מטופל בכדורים ונמצא תחת מעקב - מדובר באדם שמתפקד ונמצא במסגרת. לא הוכחה כל אלימות מצדו של הבעל, ומקרה המצית הוכחש על ידו, וגם אם היה כפי שתיארה האישה, עדיין מדובר במקרה חד פעמי שאין בו סיכון ואינו נופל תחת הגדרת "חיי נפש" שלא ניתן לחיות עמו.

כבר הזכרנו את שכתב בעל ה'אגרות משה' (אבה"ע פ') שעניינו של "המשתטה מדי יום יום" שכתב הרא"ש - "הוא רק שמכעסו הוא עושה מעשה שוטה ומטורף, ולכן אין לומר עליו שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת שכיוון שהוא פיקח אפשר לה שלא יבוא לכלל כעס אף שהוא טרחה גדולה לפנייה להיזהר בזה." התובעת התקשתה אולי לעמוד במטלת הטרחה להתנהל בנחת עם בעלה-הנתבע, וכנראה גם לא רצתה לטרוח, היא נפגעה מהסתרת עברו הנפשי ובעקבות 'אירוע המצית', שלא הוכח טיבו, היא בקלות רבה קמה ועזבה.

להשקפתה של התובעת, היו לה חרדות מהנתבע בגלל המריבות שהיו ביניהם, בגלל התנהגות מוזרה שלא הוכחה, ובנוגע למקרים שאותם ציינה התובעת, הייתה הכחשה או הסברים מצד הנתבע. עובדות לא הוכחו, ועולה רושם כי היא לקחה קשה, ואולי גם בצדק, את דבר גילוי נטילת הכדורים על ידי הנתבע. היא ראתה בכך רמיה ואונאה מצדו, והחליטה להיפרד ממנו – שבועיים לאחר הביקור המשותף והתחלת הטיפול אצל ד"ר לנדאו בעקבות 'אירוע המצית'. להשקפתה זה היה אירוע אלים ולכן היא עשתה דין לעצמה ועזבה אותו. כפי שכתב הרא"ש בתשובתו היא לא זכאית למזונות אישה אם היא לא תחזור אליו לחיי שלום.

מורדים זה על זה, או חוסר סיכוי לשלום בית,

כעת לאחר שהתברר כי אין כאן עילות גירושין, יש לבחון לעומק את רצון שלום הבית של הנתבע אם לא מדובר במס שפתיים, ברצון להתנקם באישה מטעמים שונים, או שסתם מדובר כאן באדם מבולבל רפה שכל ונעדר החלטה משל עצמו.

אם נסקור את הצהרותיו של הנתבע על רצון שלום הבית שלו נגלה כי דעתו השתנתה מפעם לפעם, וסבלה כמוהו מחוסר יציבות. הרושם שעולה הוא שהנתבע לא מבין את עניינו של שלום בית,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויותר מכך דומה כי אין לו רצון משל עצמו והוא תלוי בדעת אחרים. הוא תלוי לגמרי בדעתו של הרב שלו שעומד על גביו כגדול העומד על גבי קטן' ואומר לו "הידבק בשלום בית בכל מחיר"!! ..
נתחיל מהסוף, ונצטט בהרחבה מפרוטוקול הדיון האחרון שנערך ביום י"ד חשון תש"פ (12/11/19) שורות 4-36 –

"ביה"ד: אתה רוצה לתת גט היום?

הבעל: לא.

ביה"ד: א"כ, אין מקום לעשות דיון היום. ניתן פסק דין. מי אמר לך לא לתת גט?

הבעל: הרב פלוני, תדברו אתו; הרב אלמוני, דיברתי אתו. הרב פלמוני לא רוצה להתערב.

ביה"ד: כי הוא לא שמע את שני הצדדים. והרב פלוני התערב למרות שלא שמע את שני הצדדים. אם הרב פלוני היה אומר שתיתן גט, היית נותן?

הבעל: אם הרב פלוני היה אומר לתת גט, הייתי נותן. הצעתי לרב בן שמעון שהוא יתערב, הוא אמר שהוא צריך את האישור של ביה"ד.

ביה"ד: מתי היית אצל הרב פלוני בפעם האחרונה?

הבעל: היום בבוקר, השכירו לי חדר ביהודה הלוי, אני מתפלל אצלו כל הזמן.

ביה"ד: הוא כל הזמן אומר לך לא לתת גט?

הבעל: הוא אמר לי לעשות את התיקון שאמר לי של המשניות.

ביה"ד: אם תעשה את התיקונים של המשניות והמחשבה, הוא אמר לך שהיא תחזור אליך? והוא אמר לך לעשות גם משהו לטובתה?

הבעל: הוא לא פסיכיאטר שלי.

ביה"ד: חוץ מהתיקון של המשניות אמר לך עוד משהו?

הבעל: לא.

ביה"ד: והתיקון של המשניות לא עוזר?

הבעל: אני לא עושה את זה, אני גם עובד.

ביה"ד: תנסה לעשות שבוע את התיקון.

הבעל: הוא אמר חודש.

ביה"ד: אם תעשה תיקון שבועיים חזק, ואתה רואה שזה לא יצלח, תיתן לה גט?

הבעל: הוא אמר חודש.

ביה"ד: חודש יעזור?

הבעל: אני אשאל אותו.

ביה"ד: מתי אמר לך לעשות את התיקון הזה?

הבעל: לפני 4-5 חודשים.

ביה"ד: ולמה לא עשית עד עכשיו?

הבעל: זה לימוד חזק, קשה לעשות.

ביה"ד: אם אתה רוצה באמת שלום בית היית מתאמץ, אתה לא שומע לרב שלך.

הבעל: אם הרב היה אומר לי שאני אתן גט, הייתי נותן, אבל הוא אמר לי שלו"ב.

ביה"ד: למה תשמע לו אם יגיד לך שתיתן גט? לא שמעת לו בעניין התיקון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל: מה שהוא יגיד אני אעשה."

הדברים מדברים בעד עצמם. הרב של הנתבע, הבעל שלפנינו, טרם הורה לו לתת גט ולכן הוא עדיין רוצה בשלום בית. לטענת הנתבע הוא קיבל מהרב הוראה "לעשות תיקון משניות" כדי שיהיה שלום בית. את העצה הזו הוא קיבל עוד לפני חמישה חודשים, אבל לדברי הנתבע מדובר ב"לימוד חזק, קשה לעשות"... וגם לדבריו אם הרב שלו היה אומר לו לתת גט – הוא היה נותן גט! כלומר, לבעל זה אין רצון משל עצמו והוא תלוי ומוכתב לגמרי באותו רב המורה לו מה לעשות ומה לחשוב..

אלא שכאן יש לציין את שאמר הבעל מספר חודשים קודם לכן בדיון שנערך ביום י' אדר ב' תשע"ט (17/3/19) –

"ביה"ד ..... עבר זמן, היא לא חוזרת אליך, יש לך אפשרות אחרונה, ברגע שמכניסים עדים, אנחנו לא יודעים כמה זמן זה ייקח, מה יהיו התוצאות, יכול להיות שתחויב או לא בגט, אבל לאן זה יוביל אותך, אתה יכול לגמור היום עם גט ובלא כתובה.

הבעל: אני אמרתי לרב שבגלל שהיא חושבת שאני חולה נפש, היא לא רוצה, הרב אמר "תראה מה שביה"ד יפסוק". אני הבנתי שהדיונים גם עושים את שלהם". (שורות 13-17).

כלומר בדיון האחרון אומר בשם הרב שלו שלא יגרש, ובדיון הוא אומר בשמו לקבל את פסיקת בית הדין. הוא שאמרנו, אין לו דעה החלטית משל עצמו, הוא לא מבין בשלום בית הוא דבר שנתון להחלטתו ולרצונו ולא לשנות אותה בהתאם להתקדמות הדיונים בבית הדין או בהתאם לעצות שונות שהוא מקבל.

גם בדיונים קודמים ניתן היה להבחין בדעתו המשתנה של הנתבע. בדיון הראשון (כ"ז במרחשוון תשע"ט (05/11/2018) הצהיר הנתבע שגם אם יועצת נישואין תמליץ על גירושין הוא לא יתגרש (שורה 22), אך בדיון שלאחר מכן מיום י"ב בכסלו תשע"ט (20/11/2018) שורות 10-11 שינה הנתבע את טעמו, ובמענה לשאלת ביה"ד: אם נפנה אתכם ותינתן חוות דעת אתה מקבל את חוות הדעת? השיב הבעל: כן". בהמשך הדיון הבהיר בא כוחו את עמדת הנתבע, ונצטט מהפרוטוקול שורה 66 ואילך –

ב"כ הבעל: לקח לי זמן גם כדי להבהיר את העניינים, לגבי מתן הגט, דעתו של מרשי לא מיושבת, אני סבור שהוא צריך להתייעץ עם מי שצריך להתייעץ, הוא צריך שבוע ימים, אם אני אלחץ עליו, אני כופה עליו, זה יהא גט מעושה. אנחנו צריכים שבוע ימים, זו החלטה שצריכה שיקול דעת, לפי מה שאני שומע קשה לו להחליט על דבר כזה, כבד עליו.

ובהמשך שורות 76-78

הבעל: אין לי את העוז הזה לתת גט.

ביה"ד: מה אתה חושב שתשיג.

הבעל: גם אם אני לא משיג, אני לא יכול היום.

כלומר לא מדובר באדם שיש לו דעה עצמית משלו וכפי הנראה הוא מוכתב ותלוי בגורם חיצוני שמבחינתו אמור לתת לו הנחיות והוראות כיצד לנהוג, מה להחליט או מה לחשוב.

אולם למרבה הפלא גם עמדתו של הרב לא הייתה ברורה גם לנתבע ובהמשך הדיון הצהיר הנתבע בשורות 95-104 את הדברים הבאים –

"הבעל: הרב שלי גם אמר לי לגמור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביה"ד: פה כולם אומרים לך.

הבעל: אני מתייעץ עם הרב בעדני.

ביה"ד: נעשה את ההסכם, ונצא לדרך חדשה.

הבעל: אני לא חושב שאני מסוגל לזה. אני רוצה להתייעץ עם רבנים.

ביה"ד: ככל שתלך ליותר רבנים תסתבך יותר. מי שצריך לקבל את ההחלטה זה אתה. מה אמא שלך אומרת?

הבעל: לסיים.

נמשיך לדיון הרביעי שנערך ביום י' אדר ב' (17/3/19) שורות 27-33 לפרוטוקול, נשאל שוב אם הוא מוכן לתת גט,

ביה"ד: תחליט, אם לא, אנחנו ממשיכים בדיון.

הבעל לא עונה.

ביה"ד: בפעם הקודמת עמדת בפני שאלה כזו, אמרת שאתה רוצה להמשיך בדיון, היום המצב שונה, היא לא חוזרת אליך, אתה יכול להיות פטור מכתובה בסך 52000 דולר, נעשה קניין על הוויתור בכתובה, נעשה גט השבוע, ותלכו הביתה לשלום.

הבעל לא עונה.

ביה"ד: מה אתה אומר?

הבעל: אין לי מילים.

ביה"ד: אתה חייב להחליט בחיים שלך. כל החיים הם פרשת דרכים, רק בעוד עשר שנים תדע אם החלטת על הדרך הנכונה. הדרך הנכונה, נכון לעכשיו, זה לגמור בהסכמות, זה לא תורם לא לך, לא לאשתך, תצטרכו להיפגש בשמחות של הילד. אם אתה רואה שזה מה שהיא רוצה, תכבד את זה.

בדיון החמישי שנערך ביום י"א באלול תשע"ט (11/9/19) בחקירת הבעל על ידי בא כוחה של האישה אמר הבעל את הדברים הבאים (שורות 177-197) –

”ביה"ד: מה אתה מחפש?

הבעל: באופן רגיל לא יהא שלו"ב. אבל יש רבנים שאומרים שאפשר לעשות שלו"ב.

ביה"ד: זה לא נראה שהיא הולכת לעשות איתך שלו"ב. למה אתה צריך לענות את עצמך ואותה, אתה חושב שאם היה סיכוי לשלו"ב, לא כולם היו קופצים על זה? אם הרב שלך אמר את זה, לא שמע את האישה. אתה בעצמך אומר שבאופן רגיל לא יהא שלו"ב. אתה מחכה כאן לנס.

הבעל: אם היינו מדברים היינו מבינים אחד את השני, אם לא היו כאן עו"ד, אולי כן היינו מבינים אחד את השני.

ביה"ד: אנחנו יכולים לסכם משהו במעמד כולם, שאם אחרי החגים לא ישתנה שום דבר, תיתן גט.

הבעל: הרב פלוני אמר שלא להסכים לכזה דבר. התיקון שהוא עשה איתי, אני לא עשיתי. אולי הקב"ה כן יכניס לה את הדעה הזו, לעשות שלו"ב, אבל גם אני לא עושה תשובה נכונה כמו שהרב אמר לי.

ביה"ד: עד מתי אתה רוצה, מקודם אמרת חגים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל שותק.

לסיכום הדברים, לפנינו בעל שאין מבין כי אין כל סיכוי לשלום בית, ורואה בתיקון המשניות שנתן לו הרב את הפתרון להשגת שלום בית, אבל גם לדבריו הוא מתקשה לעמוד במטלה הזו, וכבר מספר חודשים שהוא לא עושה את התיקון... והוא מפר בכך גם את הוראת רבו!

בדיונים האחרונים התלונן הנתבע על הניתוק שלו מהילד, ויש להניח שזה מה שעומד מאחורי "חוסר היכולת שלו" לתת גט והצורך שלו להתייעץ ברבנים... לא מדובר ברצון כנה ואמתי לחזור לחיי שלום, והראיה: גם את תיקון המשניות לשלום הבית שלו הוא זנח או שלא התחיל בו... כל רצונו הוא להחזיק את הגט כקלף מיקוח או כנקמנות על אי קיום הסדרי שהות שהוא מעוניין בהם במסגרת המאבק על הסדרי השהות, ויש לציין כי גם התובעת מערימה קשיים בנושא זה. בימים האחרונים הוגש לבית הדין תסקיר מלשכת ההרווחה על המלצות הסדרי שהות של האב עם הילד (נכתב כי הם לא הצליחו ליצור קשר עם האם-התובעת) והן אושרו על ידי בית הדין ונקבעו כהחלטה שיפוטית. בית הדין ימשיך לעקוב אחר קיום הסדרי השהות, והתיק יישאר פתוח.

לסיכום הדברים, נאמר כי אם היה מדובר בבעל רגיל ומיושב בדעתו, היה מקום לקבוע כי טענותיו לשלום בית הן מן השפה ולחוץ וכנראה מונעת משיקולים זרים, והיה מקום לדון אותו כהוראת רבנו ירוחם הידוע (נתיב כ"ב ה"ח) בבני זוג המורדים זה על זה, וראו בפסק דין רבני חלק א' עמוד 323 בביאורו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל בדבריו.

אולם דבריו של רבנו ירוחם אמורים כאשר שני בני הזוג אינם רוצים זה בזה, ולכן הם מוגדרים כמורדים זה בזה. בחינת המרידה תלויה בשאלה התיאורטית מה היה קורה אילו אחד מהצדדים היה מחליט לחזור בו מהגירושין ולחזור לחיי שלום: האם הצד השני היה מקבל אותו או לא. רק כאשר שני הצדדים לא רוצים בשלום בית הם מורדים זה על זה. אבל במקרה שאחד מהצדדים עדיין מאמין בשלום בית, או לחילופין הוא מבין שלא יהיה סיכוי לשלום בית ולכן בלית ברירה וכדיעבד הוא מסכים להתגרש – כאן לא אמור דינו של רבנו ירוחם – היות והגירושין לא באים מתוך רצונו, אלא מכורח המציאות שנכפתה עליו על ידי הצד האחר.

קשה לקבוע זאת על הנתבע שלפנינו. למרות האמור, לא ניתן לקבוע כי טענת שלום הבית של הנתבע היא מחוסרת כנות ומזויפת מתוכה. מדובר כאן באדם בעל רמה שכלית נמוכה הנתון להשפעות חיצוניות, ואיננו מסוגל להחליט בעצמו. כשאומרים לו שתיקון משניות הוא תיקון לשלום בית ובזכותו אשתו תחזור אליו, הוא מקבל את הדברים כפשוטם ומאמין בהם ולמרות זאת הוא לא מבצע אותם.

מהיכרות הצדדים בדיונים הארוכים שנערכו לפנינו, ברור כי אילו התובעת הייתה מחליטה היום לחזור בה מתביעתה ולחזור לבית לחיי שלום – היה הנתבע מקבל אותה בזרועות פתוחות ורוצה בה. התובעת החלטית ברצון שלה להתגרש, אך מנגד הנתבע מתקשה להבין כי אין כאן סיכוי לשלום בית. הוא מבולבל מהמצב ונמצא בחוסר אונים.

במקרה זה לא ניתן לקבוע חיוב של גט מכוח דבריו של רבנו ירוחם, אבל בהחלט יש כאן מצוה לגרש כדין מאיס עלי באמתלה מבוררת, כמבואר בדברי רבנו יונה שהובאו בשיטה מקובצת כתובות דף ס"ד.

נפסק:

1. על שני הצדדים להתגרש לאתרו, ומצווה על הבעל לגרש את אשתו.
2. תביעת התובעת לראות בנישואין אלה כמקח טעות, ולכפות את הנתבע במתן גט, נדחית.
3. קובעים מועד לסידור גט ליום שלישי כ"ח אדר תש"פ (24/3/2020) בשעה 9.15.
4. על המזכירות לשלוח הזמנות מתאימות.
4. תביעת התובעת לקבלת כתובה ומזונות נדחית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרב אריאל ינאי – דיין

אנו מצטרפים למסקנות פסק דינו של הדיין הרה"ג אריאל ינאי שליט"א.

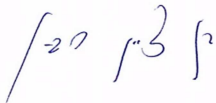
הרב בן ציון רבין – דיין

הרב יגאל לרר – אב"ד

נפסק כאמור בפסק הדין.

ניתן לפרסם בהשמטת שמות ופרטים מזהים.

ניתן ביום ח' באדר התש"פ (04/03/2020).

הרב בן ציון הכהן רבין

הרב אריאל ינאי

הרב יגאל לרר – אב"ד

העתק מתאים למקור

הרב יצחק אפשטיין, המזכיר הראשי

נחתם דיגיטלית ע"י הרב בן ציון הכהן רבין בתאריך 10:40 04/03/2020